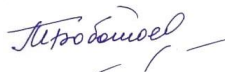

ДОНИШГОҲИ МИЛЛИИ ТОҶИКИСТОН

Бо ҳуқуқи дастнавис

ВБД: 07+556:556.124 (575.3) (76.12+28.082+26.222.8 (2 тоҷик))

БОБОШОҲЗОДА МУҲАММАДШАРИФ САНГИНМУРОД

ГУФТУМОН (ДИСКУРС)-И РАСОНАИИ ДИПЛОМАТИЯИ ОБИ ТОҶИКИСТОН: ТАҲЛИЛИ МУШКИЛОТ ВА ДУРНАМОИ ИНЪИКОСИ МАСЪАЛАИ ҲИФЗИ ПИРЯҲҲО

АВТОРЕФЕРАТ

барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои филологӣ аз
рӯйи ихтисоси 6.2.22. Рӯзноманигорӣ

ДУШАНБЕ – 2026

Диссертатсия дар кафедраи матбуоти факултети журналистикаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон иҷро шудааст.

Рохбари илмӣ: **Имомзода Муҳаммадюсуф Сайдалӣ** – доктори илмҳои филологӣ, профессори кафедраи назария ва адабиёти навини форсии тоҷикӣ факултети филологияи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон

Муқарризони расмӣ: **Саидмурод Хочазод** – доктори илмҳои филологӣ, профессори кафедраи забони тоҷикӣ Донишгоҳи омӯзгорӣ Тоҷикистон ба номи Садриддин Айний;

Охунзода Насриддин – номзади илмҳои филологӣ, муовини сармуҳаррири Нашрияти рӯзномаи «Омӯзгор».

Муассисаи пешбар: **Муассисаи таълимии байнидавлатии маълумоти олии «Донишгоҳи (славянӣ) Россия ва Тоҷикистон»**

Химояи диссертатсия «02» декабри соли 2026, соати 13:00 дар маҷлиси шурои диссертатсионӣ 6D.KOA-123-и назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (суроға: шаҳри Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 17, бинои асосии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, толорои шуроҳои диссертатсионӣ; E-mail: zbsh@list.ru; телефон: (+992) 907-307-035) баргузор мегардад.

Бо диссертатсия дар китобхонаи марказии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (734025, шаҳри Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 17) ва тавассути сомонаи www.tnu.tj шинос шудан мумкин аст.

Автореферат рӯзи «__» _____ соли 2026 фиристода шудааст.

Котиби илмӣ
шурои диссертатсионӣ,
номзади илмҳои филологӣ

Зоирӣён Б.Ш.

МУҚАДДИМА

Мубрамияти мавзуи таҳқиқот. Дар замони муосир, ки дар низоми муносибатҳои байналмилалӣ масъалаҳои тағйирёбии иқлим, норасоии оби тоза, костаҳои гуногунии биологӣ ва афзоиши хатарҳои офатҳои табиӣ ба мавзуи меҳвари муҳокимаҳои сиёсӣ ва иҷтимоӣ табдил меёбанд, инъикоси ин равандҳо дар воситаҳои ахбори омма (ВАО) муҳимму арзишманд арзёбӣ мегардад. Барои ҷомеаи муосир танҳо мавҷудияти мушкилоти экологӣ муҳим нест, балки тарзи муаррифӣ, номгузорӣ кардан, маънидод намудан ва ба шуури омма расондани моҳияти онҳо низ дорои аҳамияти хоса мебошад. Аз ҳамин лиҳоз, мавзуи гуфтумони расонаии дипломатияи об на танҳо масъалаи таҳқиқи журналистика, балки филология, семантика (маъношиносӣ), риторикаи оммавӣ ва ташаккули маъноӣ дар фазои иттилоотӣ низ маҳсуб меёбад. Диссертатсияи мазкур маҳз аз ҳамин нуқтаи бориш ба қалам дода шудааст: он на ба ҳуди захираҳои об ҳамчун объекти табиатиносӣ, балки ба тарзи ба матн, ба гуфтумон ва ба муҳокимаи оммавӣ табдил ёфтани онҳо дар матбуоти даврии тоҷик таваҷҷуҳ менамояд.

Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон роҷеъ ба масоили мазкур дар Конфронси сеюми байналмилалӣ “Даҳсолаи байналмилалӣ амал “Об барои рушди устувор, солҳои 2018-2028” чунин ибрази назар намудааст: “Мо набояд фаромӯш кунем, ки об сарчашмаи ҳаёт аст ва бе он зиндагӣ вуҷуд надорад. Об ҳаёти инсон ва тамоми мавҷудоти зиндаи табиат аст. Об на танҳо захира барои нушидан аст, он барои тавлиди неруи барқ, истеҳсоли ғизо, рушди саноат, устувории муҳити зист ва дигар ҷанбаҳои ҳаёт нақши калидӣ дорад” [19]. Бо таваҷҷуҳ ба иқтибоси ҷавҳи андешаҳои Пешвои миллат моҳияти илмӣ ва амалии таҳқиқи гуфтумони расонаии дипломатияи обро равшан месозад, зеро дар шароити муосир масъалаи об на танҳо ҳамчун масъалаи табиӣ, балки ҳамчун мавзуи амниятӣ экологӣ, сиёсати байналмилалӣ, маърифати ҷамъиятӣ ва ҷаҳонӣ ВАО аҳамияти махсус пайдо кардааст.

Чумхурии Тоҷикистон дар миёни кишварҳои Осиёи Марказӣ на танҳо кишвари дорои захираҳои назарраси об, балки кишвари ташаббускор дар сатҳи ҷаҳонӣ эътироф гардидааст. Дар манбаъҳои расмӣ, аз ҷумла Институти масъалаҳои об, гидроэнергетика ва экологияи Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон “шумораи пирахҳои Тоҷикистон аз 13 ҳазор то 14 ҳазор нишон дода шуда, тақрибан беш аз ҳазор пирах пурра аз байн рафтааст. Дар манобеи мазкур таъкид мешавад, ки то 60 ғоизи захираҳои оби тозаи Осиёи Марказӣ дар Тоҷикистон ташаккул меёбад” [5]. Ин рақамҳо гувоҳ аст, ки масъалаи ҳифзи пирахҳо барои кишвари мо танҳо як мавзӯи маҳдуди экологӣ набуда, балки унсuri бунёди амнияти об, рушди иқтисодӣ, суботи иҷтимоӣ ва нуфузи байналмилалӣ буда, аз лиҳози омӯзишу баррасии масоили мазкур мубрам мебошад.

Масоили мазкур аз он ҷиҳат мубрам ва муҳим аст, ки дипломатияи об дар шароити Тоҷикистон ба як қисми муҳими ҳувиюти байналмилалӣ кишвар табдил ёфтааст. Ёлон гардидани “Соли 2025 - Соли байналмилалӣ ҳифзи пирахҳо”, “21 март - Рӯзи ҷаҳонии пирахҳо” ва дар Душанбе ташкил ва баргузори Конфронси байналмилалӣ оид ба ҳифзи пирахҳо аз меҳварӣ будани мабоҳиси мавриди пажӯҳиш дар ҷумҳурӣ далолат медиҳад.

Боз як ҷанбаи мубрамиюти мавзӯ дар он ифода меёбад, ки дар матбуоти тоҷик масъалаи ҳифзи пирахҳо дар нуқтаи марказӣ ва буриши ҷандин дискурс, амсоли дискурси сиёсӣ, дискурси илмӣ, дискурси байналмилалӣ, дискурси экологӣ ва дискурси шахрвандӣ қарор дорад. Дар яке аз ин сатҳҳо ҳифзи пирах ҳамчун сарвати миллий, дар сатҳи дигар ҳамчун манбаи об барои минтақа, дар сатҳи сеюм ҳамчун нишони бухрони иқлим баррасӣ мешавад. Ҳамгироии ин сатҳҳо дар матни расонаӣ ҳамеша яқин ва қомил нест. Аксаран байни забони расмӣ санадҳо ва забони нигорандаи мавод ғосила ба вучуд меояд. Омӯзиши ҳамин ғосила барои суҳаншиносии муосир муҳим аст, зеро он нишон медиҳад, ки қадом воқидҳои маъноӣ аз маркази рӯйдод ба матбуот интиқол меёбанд, дар ин раванд чӣ гуна тағйир ва то қучо ба шуури омма ворид мешаванд.

Мубрамияти таҳқиқот аз нигоҳи амалӣ низ муҳим аст. Имрӯз ҷомеа на танҳо ба иттилооти фаврӣ, балки ба шарҳу тафсири матни қобили эътиҳдорӣ дорад. Дар мавзӯҳои илмӣ-экологӣ саҳлангорӣ дар интиҳоби истилоҳ, омехтагии забони илмӣ ва забони хабарӣ, такрори қолабҳои ташвиқотӣ ё, баръакс, сода кардани масоили матраҳ аз ҷониби муаллифи мақола боиси коста шудани матлаб ва таъбу завқи муҳотаб мегардад. Аз ин рӯ, таҳқиқи дискурси расонаии дипломатияи об ба такмили фарҳанги матбуотӣ, рушди забони журналистика ва беҳтар гардидани модели иртиботи илм, давлат ва ҷомеа мусоидат хоҳад кард.

Ниҳоят, мубрамияти мавзӯ аз он иборат аст, ки барои Тоҷикистон масъалаи ҳифзи пирияхҳо омили дурнамои имрӯз ва фардо аст. Агар имрӯз расонаҳо ба ин мавзӯ бо назари сатҳӣ муносибат кунанд, фардо ҷомеа метавонад ба сатҳи нокифояи огоҳӣ, дарки нокис ва воқуниши дермонда рӯ ба рӯ гардад. Аммо агар ин мавзӯ ба таври жарфу ҳамаҷониба таҳқиқу баррасӣ ва инъикос шавад, матбуот ба яке аз воситаҳои калидии маърифатсозии экологӣ ва мустаҳкам кардани мавқеи байналмилалӣ кишвар табдил меёбад. Аз ҳамин ҷиҳат, таҳқиқи гуфтумони расонаии дипломатияи об ва инъикоси масъалаи ҳифзи пирияхҳо дар матбуоти даврии тоҷик муҳим буда, аз нигоҳи илмӣ ва амалӣ арзишманд мебошад.

Дарачаи таҳқиқи мавзуи илмӣ. Дарачаи омӯзиши мавзуи мазкурро метавон дар чанд самт пешниҳод кард. Самти аввалро метавон ба таҳқиқоти умумии журналистика, назарияи дискурс, гуфтори оммавӣ ва жанрҳои матбуот марбут донист. Дар ин доира масъалаҳои сохтори матни публисистӣ, нақши расона дар ташаккули афкори ҷамъиятӣ, қолабсозии маъно, муносибати забон ва идеология, инчунин, хусусиятҳои жанрҳои хабарӣ ва таҳлилӣ баррасӣ шудаанд, ки донишмандони дохилию бурунмарзӣ, амсоли Нуралиев А., Муқимов М., Эшонқулов Э., Муллоев Ш., Қурбонов С., Қосимов М., Горшкова М., Юферева А., Ҳенсн А., Еллан С., Карвалиё А. роҷеъ ба мавзуи мавриди назар қаламфарсой кардаанд.

Таҳқиқоти ба сомон расондаи муҳаққиқони мазкур барои фаҳмидани заминаи назариявии рисолаи мазкур муҳим буда, имкон медиҳанд, ки расона на ҳамчун канали интиқоли хабар, балки ҳамчун механизми тавлиди маъно арзёбӣ гардад.

Самти дуюм ба асарҳо ва мақолаҳои бахшида ба экожурналистика, коммуникатсияи экологӣ ва инъикоси масъалаҳои тағйирёбии иқлим дар ВАО тааллуқ дорад. Дар ин гурӯҳ масъалаҳои ахлоқи рӯзноманигорӣ дар инъикоси мавзӯҳои илмӣ, истифодаи маълумоти оморӣ, мутобиксозии истилоҳоти мураккаби экологӣ ба забони шевоӣ фасеҳӣ омма, нақши шаклҳои нави медиавӣ ва иштироки коршиносон дар муҳокимаҳои ҷамъиятӣ таҳлил шудаанд. Бо вучуди арзиши назариявӣ ва амалии онҳо, аксари чунин таҳқиқот бештар ба фазои расонаии ҷаҳонӣ ё ба кишварҳои дорои мактаби устувори журналистикаи экологӣ нигаронда шудаанд. Дар ин самт метавон ба таҳқиқоти донишмандоне чун Салихов Н., Салимов Д. М., Муродов М., Давлатов Ф. С., Бобоев Н., Каримов Р., Сафаров Ҳ., Калинина Н. В., Бояков М. Т., Адам В., Счафер М. С., Пайнтер Ҷ., Ечаз В., Мухерче М., Флечер Р. ишора кард.

Самти сеюм ба таҳқиқоти вобаста ба дипломатияи об, амнияти об, муносибатҳои фаромарзӣ ва сиёсати байналмилалӣ захираҳои об пайванд дорад. Ин ҷо масъалаи об бештар аз дидгоҳи геополитикӣ, сиёсӣ, иқтисодӣ, ҳуқуқӣ ва дипломатӣ аз тарафи муҳаққиқоне, ба монанди Тоирова Ш. М., Бобоев Н., Каримов Р., Баҳромзода М. З., Шаркова Е. А., Лайкова Я. В., Ҳайн Д. В., Ресер Ҷ. Р. Моррисон М., Филлипс В. Ҷ., Невман Н., Робертсон С. Т., Росс А. таҳқиқоти фарогири илмӣ ба сомон расидааст.

Бо таваҷҷуҳ ба гуфтаҳои Ҷавид, об дар асри ХХІ танҳо сарвати табиӣ нест, балки омили ҳамкорӣ, рақобат, ҳамгирӣ, рушди устувор ва ташаккули имиҷи давлатӣ низ мебошад. Аммо дар чунин корҳо ҳуди фазои медиавӣ бештар ҳамчун пасманзар мемонад, на ҳамчун объекти мустақили таҳқиқ.

Самти чорум ба таҳқиқоти тоҷикистонӣ оид ба матбуот, жанрҳои рӯзноманигорӣ, сиёсати иттилоотӣ, инъикоси масъалаҳои давлатӣ ва иҷтимоӣ, инчунин, бархе корҳои

бахшида ба об, экология ва ташаббусҳои байналмилалӣ Тоҷикистон вобаста мебошад. Дар самти мазкур пажӯҳишоти анҷомдодаи донишмандони тоҷик, аз қабили Давлатов Ф. С., Саидов З. Х., Мирзоева Ф. З., Якубов Қ. Н., Тошматов А. Д., Қодирова Д. Т., Сафаралиев Ф. С. ва дигаронро метавон ном бурд, ки таҳқиқоти онҳо барои муайян кардани хусусиятҳои муҳити миллӣ муҳиманд. Бо вучуди ин, дар таҳқиқоти онҳо масъалаи матбуот бештар, бе пайванди амиқ бо дипломатияи об, ҳамчун масъалаи журналистика омӯхта шудааст ё бе таваҷҷуҳи кофӣ ба сохтори забонӣ ва дискурсии матбуот дипломатияи об таҳлил гардидааст. Яъне, дар нуктаи пайванди се соҳа – суҳаншиносӣ, журналистика ва дипломатияи об – ноқисии ҷамоаҳои илмӣ ҳануз боқӣ мондааст.

Ҳамин тавр, таҳлили дараҷаи омӯзиши мавзӯи нишон медиҳад, ки заминаи муайяни назариявӣ барои анҷоми чунин диссертатсия вучуд дорад, аммо таҳқиқоти маҷмӯӣ, ки дар он гуфтумони расонаии дипломатияи оби Тоҷикистон бо таъба ба таҳлили жанрӣ, маъноӣ, луғавӣ, рамзӣ ва коммуникативӣ дар меҳвари масъалаи ҳифзи пирияхҳо баррасӣ шавад, пажӯҳиши комили бунёдӣ арзи ҳастӣ накардааст. Маҳз ҳамин амр зарурати таҳқиқоти мазкурро тақвият мебахшад.

Робитаи таҳқиқот бо барномаҳо ва ё мавзӯҳои илмӣ.

Таҳқиқоти мазкур бо самтҳои афзалиятноки омӯзиши журналистика, филологияи амалии муосир, коммуникатсияи ҷамъиятӣ, экологияи иттилоотӣ ва барномаҳои миллию байналмилалӣ вобаста ба масъалаҳои об, иқлим ва рушди устувори онҳо робитаи мустақим дорад. Мавзӯи ба масоили илмӣ таҳқиқи расонаҳо ва дискурс тавбаам буда, бо ташаббусҳои байналмилалӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон дар самти об ва ҳифзи пирияхҳо ҷамоаҳои мебошад.

ТАВСИФИ УМУМИИ ТАҲҚИҚОТ

Мақсади таҳқиқ. Мақсади таҳқиқот аз омӯзиши ҷамоаҳои хусусиятҳои мундариҷавӣ, жанрӣ, риторикӣ ва коммуникативӣ гуфтумони расонаии дипломатияи оби Тоҷикистон иборат буда, ба муайян намудани тарзу услуби

инъикоси масъалаи ҳифзи пирахҳо дар матбуоти тоҷик, ошкор сохтани мушкилоти мавҷуда ва пешниҳоди роҳҳои тақмили он равона шудааст.

Вазифаҳои таҳқиқ. Барои ноил гаштан ба ҳадафҳои рисола дар меҳвари таҳқиқот вазифаҳои зерин ба назар гирифта шудааст:

- баррасии асосҳои назариявии дискурс, журналистикаи мавзуии экологӣ ва дипломатияи об;
- муайян кардани ҷойгоҳи мавзуи ҳифзи пирахҳо дар рӯзномаи расонаии Ҷумҳурии Тоҷикистон;
- вижагӣ ва рушду инкишофи рӯзномаи экологӣ дар матбуоти даврӣ;
- таҳлили анвои жанрии пӯшиши мавзӯ;
- инъикоси обшавии пирахҳо дар рӯзномаи “Садои мардум”, ҳафтаномаи “Азия-Плюс” ва АМИТ “Ховар”;
- тарғибу ташвиқи ташаббусҳои глобалии Пешвои миллат оид ба мавзӯҳои обу иқлим дар матбуоти даврӣ;
- мушаххас намудани мушкилоти рӯзноманигорон дар инъикоси мавзӯҳои ҳифзи муҳити зист ва экологӣ;
- омӯзиши воҳидҳои калидии луғавӣ ва тарзҳои риторикӣ пешниҳод;
- муқоисаи пӯшиши матбуоти давлатӣ, мустақил ва электронии тоҷик, ошкор кардани мушкилоти касбӣ ва маъноии инъикос;
- таҳияи хулоса ва тавсияҳо барои тақмили гуфтумони расонаӣ.

Объекти таҳқиқ. Объекти таҳқиқот фаъолияти воситаҳои ахбори оммаи Тоҷикистон дар самти инъикоси масъалаҳои дипломатияи об, тағйирёбии иқлим ва ҳифзи пирахҳо мебошад.

Предмети таҳқиқ. Предмети таҳқиқот баррасии маҷмуи хусусиятҳои дискурсӣ, жанрӣ, луғавӣ, услубӣ ва коммуникативии матолиби расонаӣ буда, дар онҳо масъалаи дипломатияи об ва ҳифзи пирахҳо ба сифати мавзуи сиёсӣ, иқтисодӣ, экологӣ ва иҷтимоӣ пешниҳод мегардад.

Асосҳои назариявии таҳқиқ. Назарияи дискурс, назарияи рӯзномаи расонаӣ, раванди қолабсозии маъно, консепсияҳои

коммуникатсияи экологӣ, экожурналистика ва дипломатияи нармро ташкил медиҳанд. Ин замина имкон медиҳад, ки матни рӯзноманигорӣ на танҳо ҳамчун воҳиди иттилоотӣ, балки ҳамчун сохтори маъниофар ва шакли таъсиррасонӣ ба шуури ҷамъиятӣ таҳлил шавад. Дар доираи рисолаи мазкур матбуот ба сифати сарчашмаи тавлиди маъно, бозтавлиди арзишҳо ва миёнаравӣ миёни дониш, сиёсат ва ҷомеа баррасӣ мегардад.

Дар таҳқиқот се усули меҳварӣ истифода гардидааст. Нахуст, таҳлили муҳтаво истифода мешавад, ки барои он 180 маводи расонаӣ аз солҳои 2018–2025 аз рӯзномаҳои давлатӣ, мустақил, сомонаҳои хабарӣ ва платформаҳои электронии тоҷик пешниҳод шудаанд. Дар доираи ин корпус басомади мавзӯ, хусусияти сарлавҳаҳо, таркиби манбаъҳо, ҷойгоҳи рақам ва омор, будан ё набудани шарҳи коршиносӣ, таносуби жанрҳои хабарӣ ва таҳлилий, инчунин, шеваҳои пайванди масъалаи ҳифзи пирияхҳо бо мавзӯҳои амният, иқтисод, экология ва ташаббусҳои байналмилалӣ омӯхта мешаванд.

Дуюм, таҳлили муқоисавӣ татбиқ мегардад. Ба воситаи он фарқияти миёни матбуоти давлатӣ ва мустақил, нашрияҳои ҷопӣ ва расонаҳои онлайнӣ, маводҳои хабарӣ ва таҳлилий, инчунин, миёни инъикоси дохилӣ ва байналмилалӣ мавзӯ муайян карда мешавад. Ин усул имконият медиҳад, ки на танҳо тафовути шаклӣ, балки фарқияти мантиқ, забон, ҳадаф ва сатҳи таъсиррасонии ҳар навъи матн ошкор гардад.

Сеюм, дискурс-таҳлил ҳамчун усули калидӣ истифода мешавад. Ба воситаи он калимаҳои меҳварӣ, таркибҳои такроршаванда, метафораҳо, муқоисаҳо, қолабҳои маъноӣ ва стратегияҳои риторикӣ, ки дар матолиби расонаӣ барои бунёди тавсифи пириях, об, иқлим, ташаббуси давлатӣ ва ҳамкориҳои байналмилалӣ истифода мешаванд, мавриди омӯзиш қарор мегиранд. Маҳз ҳамин усул имкон медиҳад, ки матбуоти тоҷик масъалаи ҳифзи пирияхҳоро бештар ҳамчун ҳатар ва сарвати миллӣ, нишонаи нуфузи байналмилалӣ ё унсури маърифати экологӣ пешниҳод кунад.

Асосҳои назарии таҳқиқоти диссертатсионӣ бар пояи осори назарияпардозони дохилӣ ва хориҷӣ, амсоли И. Усмонов,

А. Нуралиев, М. Имомзода, М. Қутбиддинов, М. Муқимов, А. Азимов, М. Муродӣ, Н. Салихов, С. Гулов, Ш. Муллоев, Е. А. Шаркова, В. Еҷаз, М. Мухерче, Р. Флечер, Я. В. Лайкова, Д. В. Хайн, Қ. Р. Ресер, В. Қ. Филлипс, Н. Невман, А. Росс, Н. В. Калинина, М. Т. Бояков, Қ. Пайнтер тархрезӣ шудааст.

Навгонии илмӣ таҳқиқ пеш аз ҳама дар он ифода меёбад, ки мавзуи дипломатияи оби Тоҷикистон бори аввал на танҳо ҳамчун масъалаи сиёсӣ, иқтисодӣ ё экологӣ, балки ҳамчун низоми муқаммалӣ гуфтумони расонаӣ таҳлил мешавад. Ибдоот ва навоварии диссертатсияро дар нукоти зайл мушоҳида кардан мумкин аст:

Дар таҳқиқоти мавҷуда хусусиятҳои умумии эҷоҷурналистика баррасӣ гардида, масъалаҳои дипломатияи об аз дидгоҳи муносибатҳои байналмилалӣ ва амнияти минтақавӣ бо далоили муътамад тавзеҳ ёфтаанд. Ҳамчунин, дар рисола тавачҷуҳи асосӣ ба он равона карда шудааст, ки чӣ гуна матбуоти даврии тоҷик маъноӣ масъалаи об, пириях, тағйирёбии иқлим ва ташаббусҳои байналмилалӣ Тоҷикистонро пешниҳод месозад, бо кадом сабуқу услуби забонӣ ва қолабҳои жанрӣ онҳоро танзим менамояд.

Навгонии дуҷум дар истифодаи ҳамзамон (якбора)-и таҳлили муҳтаво, таҳлили муқоисавӣ ва дискурс-таҳлил зоҳир мегардад. Ин раванди маҷмӯӣ имкон медиҳад, ки матн ҳам аз нигоҳи оморӣ, ҳам аз ҷиҳати сохтори жанрӣ ва ҳам аз нигоҳи маърифатӣ таҳлил шавад. Яъне, дар доираи диссертатсия матолиби расонаӣ танҳо ба сифати матнҳои ҷудогона не, балки ҳамчун воҳидҳои низоми гуфторӣ баррасӣ мешаванд, ки дар он ҳар сарлавҳа, ҳар истилоҳ, ҳар иқтибос ва ҳар шеваи пешниҳоди далел дар ташаккули муносибати аудитория саҳм мегузорад.

Навгонии сеҷум ба муайянсозии қолабҳои маъноӣ ва риторикии пӯшиши масъалаи ҳифзи пирияхҳо дар матбуоти даврии тоҷик вобаста аст. Дар рисола нишон дода мешавад, ки чӣ гуна дар матолиби расонаӣ пирияхҳо гоҳе ҳамчун сарвати миллӣ, гоҳе ҳамчун манбаи амнияти об, гоҳе ҳамчун объекти ҳатари глобалӣ ва гоҳе ҳамчун унсурӣ имичи байналмилалӣ

Тоҷикистон пешниҳод мешаванд. Ин чандқабатӣ то имрӯз ба таври муназзам аз дидгоҳи суҳаншиносӣ таҳлил нагардидааст.

Навгонии чорум дар пешниҳоди тавсияҳои амалӣ барои такмили забон, сохтор, жанр ва модели пешниҳоди мавзӯҳои илмӣ-экологӣ дар расонаҳои тоҷик зоҳир мешавад. Дар ин замина диссертатсия на танҳо арзёбии вазъи мавҷуда, балки пешниҳоди роҳҳои мушаххаси беҳбуди муҳтавои расонаиро низ дар бар мегирад. Аз ин ҷиҳат, таҳқиқот ҳам дорои арзиши назариявӣ ва ҳам аҳамияти мустақими амалӣ мебошад.

Нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда:

Ба ҳимоя як қатор натиҷа ва хулосаҳои муҳим пешниҳод мегарданд, ки аз таҳлили назариявӣ ва таҷрибагии маводи расонаӣ ба даст омадаанд. Аз ҷумла, чунин нуктаҳо пешниҳод карда мешаванд:

1. Баррасии дипломатияи об дар фазои расонаии Тоҷикистон ба шакли мустақили гуфтумонӣ, ки дар буриши хатти дискурси сиёсӣ, экологӣ, байналмилалӣ ва маърифатӣ қарор гирифтааст;

2. Мушкилоти инъикоси масъалаи ҳифзи пирияхҳо дар матбуоти тоҷик аз нигоҳи жанрӣ, на аз диди матолиби таҳлилӣ, шарҳӣ ва мусоҳибаӣ, мавриди матраҳ қарор гирифтааст;

3. Баррасии сохтори луғавию риторикӣ воҳидҳое чун “сарвати милӣ”, “таҳдиди глобалӣ”, “ташаббуси байналмилалӣ”, “манбаи ҳаёт”, “амнияти об” ва “масъулияти дастаҷамъӣ” ва ташаккули тасаввури мусбати ҷомеа;

4. Таҳлили чандқабатаи гуфтумони расонаии дипломатияи об дар расонаҳои давлатӣ, мустақил ва электронии тоҷик.

Аҳамияти назариявӣ ва амалии таҳқиқ. Аҳамияти назариявӣ таҳқиқот дар он аст, ки он доираи таҳқиқоти суҳаншиносӣ ва рӯзноманигориро бо ворид намудани мавзӯи дипломатияи об ба сатҳи нав мебарорад. Таҳқиқот нишон медиҳад, ки масъалаҳои муҳити зистро на танҳо аз дидгоҳи мазмун, балки аз нигоҳи сохтори гуфтор, риторика, қолабсозии маъно ва механизмҳои таъсирирасонӣ низ омӯختан мумкин аст. Натиҷаҳои бадастомада метавонанд барои рушди назарияи дискурс, ташҳиси матни публисестӣ, таҳқиқоти

коммуникатсияи экологӣ ва журналистикаи соҳавӣ заминаи иловагӣ фароҳам созанд.

Аҳаммияти амалии таҳқиқот низ назаррас буда, ҳулосаҳо ва тавсияҳои пешниҳодшуда метавонанд дар фаъолияти рӯзмарраи расонаҳо, бахшҳои матбуоти ниҳодҳои давлатӣ, марказҳои таҳлилӣ, муассисаҳои таҳсилоти олӣ ва барномаҳои тақмили ихтисоси рӯзманигорон истифода шаванд. Махсусан, натиҷаҳои таҳқиқот барои таҳияи дастурҳои методӣ оид ба инъикоси мавзӯҳои илмӣ-экологӣ, беҳтар кардани сифати сарлавҳа, истифодаи дурусти истилоҳот, густариши жанрҳои таҳлилӣ, ҷалби қоршиносон ва ҳамгироии василаҳои муносири пешниҳоди иттилоот муфид хоҳанд буд.

Ҷиҳати дигари аҳаммияти амалӣ дар он аст, ки таҳқиқот метавонад барои ниҳодҳое, ки дар ташаккули сиёсати иттилоотии экологӣ ва таблиғи ташаббусҳои байналмилалӣ Тоҷикистон фаъоланд, заминаи қорӣ фароҳам оварад. Вақте маълум мешавад, ки расонаҳо кадом паёмҳоро муассиртар интиқол медиҳанд, чи гуна қолабҳо камсамаранд ва дар қуҷо мушкили маърифатӣ қой дорад, имкон пайдо мешавад, ки иртиботи давлатӣ ва ҷамъиятӣ дар ин самт дақиқтар ва муассиртар ба роҳ монда шавад.

Мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Мазмун ва самтҳои асосии диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси 6.2.22. Рӯзманигорӣ мутобиқат доранд, зеро таҳқиқот ба таҳлили матбуот, жанрҳои рӯзманигорӣ, дискурси расонаӣ, механизмҳои коммуникативии пӯшиши мавзӯҳои иҷтимоӣ ва нақши ВАО дар ташаккули афкори ҷамъиятӣ нигаронида шудааст.

Саҳми шахсии довталаби дараҷаи илмӣ дар таҳқиқ. Саҳми шахсии довталаб дар интиҳоби мавзӯ, таҳияи асосҳои назариявӣ ва методологӣ, ҷамъоварӣ ва гурӯҳбандии маводди матолиби расонаӣ, иҷрои таҳлили муҳтаво, таҳлили муқоисавӣ ва дискурс-таҳлил, низомамандсозии натиҷаҳо, ҳулосабарорӣ ва таҳияи тавсияҳои илмӣ ва амалӣ пурра зоҳир мегардад.

Тасвир ба амалии натиҷаҳои диссертатсия. Натиҷаҳои илмӣ ва нуқтаҳои асосии диссертатсия дар гузоришҳо,

мақолаҳои илмӣ, муҳокимаҳои кафедравӣ, конференсияҳои байналмилалӣ ва ҷумҳуриявӣ, аз ҷумла, ҳамоиши байналмилалӣ “Дипломатияи об ҳамчун таъминсозандаи ҳамкориҳои байналмилалӣ ва рушди устувор” дар мавзӯи “Нақши ташаббусҳои байналмилалӣ Тоҷикистон дар тарбияи экологии шаҳрвандон дар ВАО” (Душанбе, 2025) ва конференсияи ҷумҳуриявӣ “Васоити электронии ахбор дар шароити вусъатёбии муборизаҳои иттилоотӣ ва ҷимояи манфиатҳои миллӣ” дар мавзӯи “Пиряхҳои Тоҷикистон ва Осиёи Марказӣ ҳамчун манбаи стратегияи захираҳои обӣ: аҳамияти гидроиктисодӣ, хавфҳои иқлимӣ ва сиёсати мутобиқшавӣ” (Душанбе, 2.10. 2025) мавриди истифода ва баррасӣ қарор гирифтааст.

Қисме аз хулосаҳо дар баррасии масъалаҳои вобаста ба инъикоси мавзӯҳои экологӣ дар расонаҳо истифода шудаанд. Муҳокимаи натиҷаҳо дар муҳити илмӣ имкон дод, ки баъзе бахшҳои назариявӣ ва тавсияҳои амалӣ дақиқтар гарданд ва хулосаҳои асосӣ бо таҳлили иловагӣ мустақкам карда шаванд. Арзиши амалии онҳо пеш аз ҳама дар он зоҳир мешавад, ки тавсияҳои пешниҳодшуда метавонанд дар фаъолияти воқеии рӯзномаҳо, сомонаҳои хабарӣ ва барномаҳои омӯзишии рӯзноманигорӣ татбиқ шаванд.

Интишорот аз рӯйи мавзӯи диссертатсия. Нуктаҳои асосӣ ва натиҷаи таҳқиқ дар шакли мақолаҳои илмӣ дар маҷаллаҳои илмӣ тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон - маҷаллаи байналмилалӣ “Фурӯғи илм”-и Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Паёми Донишгоҳи давлатии Хоруғ ба номи Моёншо Назаршоев, Паёми Донишгоҳи байналмилалӣ забонҳои хориҷии Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода ҷоп шудаанд, ки шумораашон ба 4 адад мерасад.

Инчунин, 2 мақолаи дигар дар маҷмуаи маводди конференсияҳои байналмилалӣ ва ҷумҳуриявӣ ба таърифи расидааст.

Сохтор ва ҳачми диссертатсия. Диссертатсия аз муқаддима, се боб, нӯҳ фасл, ҳулоса ва рӯйхати адабиёт иборат буда, 186 саҳифи ҷопи компютери ро ташкил медиҳад. Сохтори кор мутобиқи мантиқи масъала тарҳрезӣ шуда, аз баррасии асосҳои назариявӣ амалӣ оғоз ёфта, ба таҳлили хусусиятҳои жанрӣ ва муҳтавоии матбуот гузашта, бо арзёбии мушкilot, тамоюлҳо ва дурнамои тақвияти гуфтумони расонаии ҳифзи пиряхҳо анҷом меёбад.

ҚИСМИ АСОСИИ ТАҲҚИҚ (ФИШУРДА)

Дар баҳши муқаддимаи диссертатсия мубрамият, дараҷаи таҳқиқоти мавзӯ, робитаи таҳқиқот бо барномаҳо, тавсифи умумии таҳқиқот, мақсад, вазифа, объект мавриди баррасӣ қарор гирифтааст.

Боби аввали диссертатсия **«Назария ва методологияи инъикоси масъалаҳои экологӣ ва дипломатияи об дар ВАО»** аз се фасл иборат мебошад. Фасли аввал **«Эволютсияи экожурналистика ҳамчун самти махсуси фаъолияти эҷодӣ»** буда, дар он мароҳили ташаккули экожурналистика баррасӣ гардидааст. Дар марҳилаи аввали ташаккули экожурналистика, ки онро метавон марҳилаи «огоҳсозии ибтидоӣ» номид, асосан нашрияҳои илмӣ ва маҷаллаҳои махсус ба масъалаҳои муҳити зист таваҷҷуҳ зоҳир мекарданд. Масалан, “дар кишварҳои Ғарбӣ чунин маҷаллаҳо ба монанди National Geographic ва Scientific American аввалин платформаҳои буданд, ки “мавзӯҳои вобаста ба табиат ва экосистемаҳо ба таври оммавӣ пешниҳод мегардиданд” [1, с. 56]. Марҳилаи дуюми рушд, ки ба солҳои 1960 - 1980 рост меояд, бо баланд гардидани сатҳи огоҳии экологӣ дар ҷомеа алоқаманд аст. Ин давра бо таъсири як қатор ҳодисаҳои глобалӣ, аз ҷумла наشري китоби машҳури Рейчел Карсон «Silent Spring» (“Баҳори хомӯш”) дар соли 1962, ки ба мушкilotи истифодаи пестисидҳо (заҳрхимикатҳо) ва таъсири онҳо ба муҳити зист бахшида шудааст, алоқаманд мебошад [22]. Дар ин марҳила, экожурналистика тадриҷан ба як баҳши ҷудогонаи журналистика мубаддал гашт, ки дорои хусусиятҳои хоси худ, аз ҷумла истифодаи маълумоти илмӣ, таҳлили сабабу

оқибатҳои равандҳои экологӣ ва пешниҳоди роҳҳои ҳалли масъалаҳо мебошад. Инчунин, муҳаққиқ Р. Кокс чунин овардааст: “Нақши рӯзноманигор ҳамчун миёнарав байни илм ва ҷомеа бештар возеҳ гардид, зеро ӯ вазифадор буд маълумоти мураккаби илмиро ба забони содаю фаҳмо барои омма пешниҳод намояд” [23, с. 44]. Ин хусусият имрӯз низ яке аз аломатҳои асосии экожурналистика ба ҳисоб меравад.

Марҳилаи сеюми рушд, ки ба давраи пасошуравӣ ва глобализатсия рост меояд, ба ташаккули экожурналистика ҳамчун як институти мустақили иҷтимоӣ алоқаманд аст. Оид ба мавзӯи мавриди назар коршинос Қурбонов Н. дар мақолаи “Ҳамкорӣ дар соҳаи об тақозои замон аст” чунин овардааст: “Дар ин давра, масъалаҳои экологӣ ба яке аз самтҳои калидии матбуоти ҷаҳонӣ табдил гардид, ки бо қабули санадҳои байналмилалӣ, аз ҷумла Эъломияи Рио-де-Жанейро (1992) ва Ҳадафҳои рушди устувор таъкият ёфтанд” [13, с. 9].

Бо рушди технологияҳои рақамӣ ва интернет, экожурналистика ба марҳилаи нави рушд ворид гардид, ки онро метавон марҳилаи «конвергенсияи медиавӣ» номид. “Дар ин марҳила, рӯзноманигорон аз форматҳои гуногуни мултимедиявӣ, аз ҷумла, инфографика, видео ва лонгридҳо истифода мебаранд, то масъалаҳои мураккаби экологиро ба таври ҷолиб ва фаҳмо пешниҳод намоянд” [25, с. 43]. Аз ғуфтаи Хансен А. чунин истинбот мешавад, ки ин тағйирот на танҳо шакли пешниҳоди иттилоотро дигар кард, балки муносибати аудиторияро низ нисбат ба масъалаҳои экологӣ тағйир дод.

Эволютсияи экожурналистика нишон медиҳад, ки он аз як самти иловагии иттилоотӣ ба як воситаи муҳими таъсиррасонӣ ба афкори ҷамъиятӣ ва сиёсати давлатӣ табдил ёфтааст. Дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки бо мушкilotи ҳоси экологӣ, аз ҷумла обшавии пирияхҳо ва коҳишёбии захираҳои об рӯ ба рӯ аст, нақши экожурналистика боз ҳам муҳимтар мегардад, зеро он метавонад ҳамчун платформаи муколама байни давлат, ҷомеа ва ҷомеаи байналмилалӣ хизмат намояд.

Марҳилаи муосири ташаккул ва рушди экожурналистика бо амиқ гардидани ҳамгироии донишҳои илмӣ, сиёсӣ ва

ичтимоӣ тавсиф мешавад, ки дар натиҷа эҷоҷурналистика ба як платформаи бисёрқабатаи коммуникатсионӣ табдил ёфтааст.

Ҳамин тавр, дар марҳилаи муосир эҷоҷурналистика ҳамчун як низоми мураккаб ва бисёрҷанба ташаккул ёфтааст, ки на танҳо воқеиятро инъикос мекунад, балки ба ташаккули он низ таъсир мерасонад. Фасли дуҷуми боби аввал «**Мафҳум ва моҳияти дипломатияи об дар дискурси сиёсӣ ва медиавии Ҷумҳурии Тоҷикистон**» ном дошта, дар он масоили перомунӣ моҳият ва мафҳуми дипломатияи об баррасӣ гардидаанд. Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар мусоҳиба бо хабарнигори телевизиони СММ дар доираи Конфронси оби Созмони Милали Муттаҳид, ки санаи 24-уми март соли 2023 дар шаҳри Нью-Йорк Иёлоти Муттаҳидаи Амрико баргузор гардида буд, чунин ибрози назар намуданд: «Дар ҷаҳон кишваре нест, ки аз мушкilotи об вобастагӣ надошта бошад. Ин мушкilot дар соҳаҳои гуногуни ҳаёти мардуми дунё мушоҳида мегардад. Дар баъзе кишварҳо мардум аз норасоии об барои нӯшокӣ, полезӣ, беҳдошт ва дигар бахшҳо танқисӣ доранд. Аз тарафи дигар, офатҳои зиёди табиӣ, мисли хушксолӣ, селу обхезиҳо ва тармафароӣ ба иқтисод ва ҳаёти мардум хисороти зиёд меоваранд. Барои ҳамин, ман фикр мекунам, ки дар ҳамаи ин масъалаҳо ҳам дар сатҳи миллий ва ҳам минтақавӣ глобалӣ бояд механизмҳои бозғатимодӣ муосир барои таъмини об ва мудирӣ самараноки масъалаҳои марбут ба он таҳия ва роҳандозӣ карда шаванд. Чунки дар сурати нодида гирифтани мушкilotи ҷойдошта, расидан ба Ҳадафҳои рушди устувор дар ҳама кишварҳо ғайриимкон мегардад» [9]. Ин таъкид моҳияти умумибашарӣ дипломатияи обро равшан нишон медиҳад: масъалаи об дигар танҳо масъалаи дохилии давлатҳо нест, балки ба самти муҳими муносибатҳои байналмилалӣ, амнияти минтақавӣ, ҳамкории иқтисодӣ, ҳифзи муҳити зист ва сиёсати иттилоотӣ табдил ёфтааст.

Агар ин мафҳумро ба маънои васеъ корбаст намоем, метавон таърифи муҳаққиқ А.Т. Волфро роҷеъ ба дипломатияи об зикр кард: “Дипломатияи об маҷмуи амалҳо, равандҳо ва механизмҳои мебошад, ки тавассути онҳо давлатҳо, созмонҳои

байналмилалӣ ва дигар субъектҳои сиёсӣ барои идоракунии муштараки захираҳои об, пешгирии низоъҳо ва рушди ҳамкорӣҳои минтақавӣ фаъолият мекунад [3, с. 67]. Ин мафҳум дар шароити тағйирёбии иқлим, афзоиши аҳоли ва шиддат гирифтани рақобат барои захираҳои табиӣ боз ҳам муҳимтар мегардад.

Аз ҷиҳати назариявӣ, дипломатияи об дар меҳвари якҷанд соҳаҳои илм, аз ҷумла муносибатҳои байналмилалӣ, экология, иқтисод ва сиёсатшиносӣ қарор дорад. Тибқи ақидаи муҳаққиқон М. Зайтун ва Ҷ. Ворнер “раванди мазкур замина фароҳам месозад, ки масъалаҳои марбут ба захираҳои об дар доираи чандин самтҳои таҳқиқотӣ баррасӣ шаванд” [14, с. 240]. Дар дискурси сиёсӣ, тибқи ақидаи Д. Грей ва С. Седоф дипломатияи об аксар вақт бо мафҳуми «амнияти об» алоқаманд аст, ки ба қобилияти давлат барои таъмини дастрасии устувор ва боэътимод ба захираҳои об ишора мекунад [24, с. 230].

Дар дискурси сиёсии Ҷумҳурии Тоҷикистон дипломатияи об бо мафҳуми асосии зайл пайваст аст: об ҳамчун неъматӣ ҳаёти, пиряхҳо ҳамчун манбаи асосии оби тоза, тағйирёбии иқлим ҳамчун таҳдиди умумӣ ва ҳамкорӣ ҳамчун роҳи ҳалли мушкилот. Дар фазои медиавӣ бошад, дипломатияи об шакли дигарро мегирад. Агар дар дискурси сиёсӣ он бештар бо забони расмӣ, стратегӣ ва дипломатӣ пешниҳод шавад, дар ВАО ин мавзӯ бештар ба воситаи хабар, мусоҳиба, гузориш, мақолаи таҳлилӣ ва шарҳи қоршиносон матраҳ мешавад. Аз ин рӯ, дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон дипломатияи об се вазифаи асосӣ дорад, ки барои огоҳии мухотабон зикри онҳоро ҷоиз мешуморем: Якум, он дар дохили кишвар маърифати экологӣ ва фаҳмиши ҷамъиятиро қавӣ мекунад. Дуюм, дар сатҳи минтақа ҳамкорӣ ва муколамаро тақвият медиҳад. Сеюм, дар сатҳи байналмилалӣ ба Ҷумҳурии Тоҷикистон имкон медиҳад, ки дар мавзӯҳои глобалӣ мавқеи фаъол дошта бошад. Пас, дар дискурси сиёсӣ ва медиавии Ҷумҳурии Тоҷикистон об ҳамчун масъалаи техникӣ не, балки ҳамчун масъалаи стратегӣ, гуманитарӣ ва тамаддунӣ муаррифӣ мешавад.

Дар маҷмуъ, дипломатияи об дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун як падидаи стратегӣ ва бисёрҷанба ташаккул ёфтааст, ки рушди минбаъдаи он аз ҳамоҳангии байни сиёсати давлатӣ, фаъолияти ВАО ва сатҳи огоҳии ҷомеа вобаста мебошад. Фасли сеюми боби аввал **“Хусусиятҳои ташаккули рӯзномаи экологӣ дар матбуоти даврии муосир”** ном дошта дар он масъалаи самти мазкур мавриди баррасӣ қарор гирифта аст.

Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон вобаста ба ин масъадла таъкид намуданд, ки «Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки вазъи захираҳои об дар сайёра, махсусан оби тоза зери таъсири амиқи таҳдидҳои гуногун, аз ҷумла тағйирёбии иқлим, афзоиши аҳоли, тамоюли шаҳрнишинӣ ва саноатикунонӣ сол то сол муташанниҷ гардида истодааст» [10]. Ин таъкид нишон медиҳад, ки масъалаҳои об, иқлим ва ҳифзи муҳити зист имрӯз аз доираи баҳси маҳдуди экологӣ гузашта, ба рӯзномаи сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва иттилоотии ҷомеаи муосир ворид шудаанд. Дар шароити муосир, ташаккули рӯзномаи экологӣ дар матбуоти даврӣ ҳамчун як раванди мураккаб ва бисёрсатҳа арзёбӣ мегардад, ки ба омилҳои гуногуни сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ вобастагӣ дорад.

Яке аз хусусиятҳои муҳимми ташаккули рӯзномаи экологӣ дар матбуоти даврии Ҷумҳурии Тоҷикистон ин вобастагии он аз сиёсати давлатӣ мебошад. Дар баробари ин, “нақши омилҳои байналмилалӣ низ дар ташаккули рӯзномаи экологӣ назаррас мебошад. Қабули санадҳои байналмилалӣ, аз ҷумла Ҳадафҳои рушди устувор ва созишномаҳои вобаста ба иқлим, ба он оварда расонд, ки масъалаҳои экологӣ дар сатҳи глобалӣ аҳамияти бештар пайдо карданд ва ин ба рӯзномаи расонаҳои миллӣ низ таъсир гузошт” [2]. Дар натиҷа, матбуоти даврӣ бештар ба мавзӯҳои вобаста ба тағйирёбии иқлим, ҳифзи гуногунии биологӣ ва истифодаи устувори захираҳои табиӣ таваҷҷуҳ зоҳир мекунад.

Боби дуюми диссертатсия **“Вижагиҳои жанрӣ ва мухтавои инъикоси ташаббусҳои глобалии ҳифзи пирияхҳо дар матбуоти даврии тоҷик”** ном дошта, аз се фасл иборат мебошад. Дар фасли аввали боби дуум **“Таҳлили қиёсии**

жанрҳои хабарӣ ва таҳлилӣ ҳангоми инъикоси мавзӯ” таҳлили жанрҳои хабарӣ ва таҳлилӣ мавриди баррасӣ қарор гирифтааст. Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон моҳи март соли 2012 дар суҳанронии худ бахшида ба 100-солагии матбуоти тоҷик таъкид намудаанд, ки «воситаҳои ахбори оммаи имрӯза ба минбари таҳлилу баррасии фарогири мушкилоти рӯз табдил ёфтаанд» [4]. Ин андеша барои таҳлили жанрҳои хабарӣ ва таҳлилӣ аҳамияти методологӣ дорад, зеро нишон медиҳад, ки расонаҳо танҳо воситаи интиқоли хабар нестанд, балки майдони шарҳ, арзёбӣ ва ҷаҳмондани равандҳои муҳими иҷтимоӣ, сиёсӣ ва экологӣ низ ба шумор мераванд. Аз ҳамин нуқтаи назар, муқоисаи жанрҳои хабарӣ ва таҳлилӣ ҳангоми инъикоси масъалаҳои дипломатияи об ва ҳифзи пирияхҳо имкон медиҳад, ки дараҷаи воқеъбинӣ, амиқӣ ва таъсиргузори маводи расонаӣ муайян карда шавад.

Инъикоси мавзӯи ҳифзи пирияхҳо дар матбуоти тоҷик, агар ба он аз нигоҳи жанрӣ нигарем, пеш аз ҳама ба ду шохаи асосӣ тақсим мекунанд: матолиби хабарӣ, ки ба интиқоли ғаврии иттилоот равана шудаанд ва матолиби таҳлилӣ, ки кӯшиш мекунанд ин иттилоотро дар доираи васеътари сиёсӣ, иқтисодӣ ва экологӣ ҷой диҳанд.

Дар фазои матбуоти тоҷик жанрҳои хабарӣ дар фаро гирифтани мавзӯи ҳифзи пирияхҳо бартарии назаррас дорад, дар ҳоле ки жанрҳои таҳлилӣ ҳанӯз дар марҳилаи ташаккул қарор дорад. Ин вазъият ба хусусиятҳои сохтори низомии расонаӣ, сатҳи касбияти рӯзноманигорон ва талаботи аудитория вобаста аст. Бо вучуди ин, эҳсос мешавад, ки тадриҷан ниёз ба матолиби амиқтар ва таҳлилӣ бештар мегардад, зеро ҳуди мавзӯи ҳифзи пирияхҳо дигар танҳо як масъалаи илмӣ нест, балки ба яке аз меҳварҳои муҳимми сиёсати экологӣ ва дипломатияи байналмилалӣ табдил ёфтааст.

Дар идомаи ҳамин муқоиса, бояд ба як масъалаи дигар мутаваҷҷеҳ гардид: дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон жанри хабар бештар ба ниҳодҳои марказӣ ва ҷорабиниҳои пойтахт пайваست аст, дар ҳоле ки жанрҳои таҳлилӣ метавонанд фазои ҷуғрофиро васеъ намоянд. Ҳамин тавр, таҳлили қиёсии жанрҳои

хабарӣ ва таҳлилий дар инъикоси мавзуи ҳифзи пирияхҳо танҳо баррасии шаклҳои матн нест, балки дар бораи сатҳи рушди фарҳанги расонаии кишвар баҳс мекунад.

Дар фасли дуюми боби дуюм, ки **“Воситаҳои тасвири бадеӣ ва оммавии инъикоси мушкilotи обшавии пирияхҳо”** номгузорӣ шудааст, масъалаи инъикоси мушкilotи обшавии пирияхҳо ва тасвири бадеии он пажӯҳиш сурат гирифтааст. Ончуноне, ки Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Конфронси якуми байналмилалӣ сатҳи баланд оид ба ҳифзи пирияхҳо таъкид намудаанд: «Ҳар зарраи талафшудаи пирияхҳо боиси афзоиши хатарҳо барои ояндаи инсоният мегардад» [19]. Ин суҳанон барои таҳлили воситаҳои тасвири бадеӣ ва оммавии масъалаи обшавии пирияхҳо аҳамияти махсус дорад, зеро дар он пириях на танҳо ҳамчун объекти табиӣ ё манбаи об, балки ҳамчун арзиши ҳаётан муҳим ва нишонаи амниятӣ ояндаи инсон тасвир мешавад. Аз ҳамин нуқтаи назар, матбуоти тоҷик ҳангоми инъикоси мавзуи ҳифзи пирияхҳо бештар ба образҳои “хатар”, “оянда”, “ҳаёт”, “танҷи табиат” ва “масъулияти муштарақ” таъя мекунад, то ки масъалаи мураккаби иқлим барои аудиторияи васеъ фаҳмо ва эҳсосшаванда гардад. Дар матолиби таҳлилий бошад, доираи воситаҳои тасвири бадеӣ хеле васеътар мегардад. Ҳамин раванд ба ташаккули муносибати эҳсосӣ низ мусоидат мекунад, ки дар масъалаҳои экологӣ аҳамияти махсус дорад.

Дар баробари воситаҳои классикии бадеӣ, дар матбуоти даврии тоҷик, унсурҳои оммавӣ низ тадриҷан ҷойи худро пайдо меkunанд. Вақте дар матн гуфта мешавад, ки “коҳиши пирияхҳо метавонад ба кам шудани об дар фасли тобистон оварда расонад” [20, с. 90], ин аллакай на танҳо маълумоти илмӣ, балки як ишораи мушаким ба таҷрибаи зиндагии мардум мебошад.

Муҳаққиқ Д. Салимов қорбасти воситаҳои тасвири бадеӣ дар матбуоти тоҷикро то ба ҳол якнавохт бо тартиб наметонад. Ҷунончи: “Истифодаи воситаҳои бадеӣ ва оммавӣ дар матбуоти даврии тоҷик ҳануз ҳам якхела ва муназзам нест. Ҷанбаи муҳим дар ин раванд, инчунин, интихоби нуқтаи назар аст. Дар матолиби хабарӣ тасвир бештар аз мавқеи “берунӣ” сурат

мегирад: рӯзноманигор воқеаро нақл мекунад, аммо ба он ворид намешавад. Дар матолиби таҳлилӣ бошад, имкони интиҳоби нуқтаи назари “дохилӣ” бештар аст, ки дар он муаллиф метавонад равандро аз дохили он шарҳ диҳад, робитаҳоро кушояд ва ҳатто ба хонанда роҳи фаҳмидани масъалаҳоро пешниҳод намояд.

Дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки масъалаҳои марбут ба захираҳои об ва пирияхҳо бо амнияти миллӣ ва рушди устувори иҷтимоӣ иқтисодӣ иртиботи мустақим доранд, нигоҳ доштани мувозинати байни дақиқияти илмӣ ва фаҳмиши баён аҳаммияти махсус касб менамояд. Таҳқиқот нишон медиҳад, ки обшавии пирияхҳо метавонад ба коҳиши захираҳои об, бухронҳои кишоварзӣ ва мушкилоти иҷтимоӣ оварда расонад, ки ин зарурати баланд бардоштани сатҳи огоҳии ҷомеаро бештар менамояд. Пажӯҳишгар Ф. Давлатов чунин мегӯяд: “Дар чунин шароит ҷомеа на танҳо ба иттилооти дақику саҳеҳ, балки ба шарҳу тавзеҳи равшан ва дастрас ниёз дорад, ки моҳияти равандҳои мураккаби экологиро фаҳмо гардонад. Чунин фаҳмиш танҳо дар ҳолате ташаккул меёбад, ки матни расонаӣ ҳамзамон дорои мазмуни илмӣ мустаҳкам бошад ва бо забони сода ва наздик ба зиндагии ҳаррӯза пешниҳод гардад. Аз ин рӯ, воситаҳои бадеӣ ва оммавӣ дар ин раванд на ҳамчун унсурҳои ороишӣ, балки ҳамчун абзори стратегӣ арзёбӣ мешаванд, ки метавонанд дар ташаккули шуури экологӣ ва баланд бардоштани масъулияти ҷамъиятӣ нақши муассир бозанд” [9, с.8].

Бо дарназардошти ин, метавон гуфт, ки ояндаи инъикоси мавзӯи ҳифзи пирияхҳо дар матбуоти даврии тоҷик ба он вобаста аст, ки то чӣ андоза ин принципи мувозинат дар амал татбиқ мегардад.

Дар ҳамин раванд, муҳим аст дарк карда шавад, ки тасвирсозии муассир на аз зиёд истифода бурдани воситаҳои бадеӣ, балки аз дуруст истифода бурдани онҳо вобаста аст.

Дар маҷмӯъ, воситаҳои бадеӣ ва оммавӣ дар инъикоси мушкилоти обшавии пирияхҳо ҳамчун як навъ механизми миёнаравӣ амал мекунанд: онҳо байни илм ва ҷомеа, байни

далел ва дарк, байни иттилоот ва маъно робита барқарор менамоянд. Дар идомаи таҳлили воситаҳои тасвири бадеӣ ва оммавӣ зарур аст ба як қабати нозуктари масъала рӯ овард: матбуот на танҳо воқеаро баён мекунад, балки тарзи дидани онро низ шакл медиҳад.

Яке аз воситаҳои таъсирбахш дар ин самт истифодаи таърифу тавсифи манзараҳои зебои мавзео мебошад. Пирях дар матбуот аксар вақт бо кӯҳ, сарчашма, баландӣ, сафедӣ ва поки пайванд меёбад. Ин образҳо тасодуфӣ нестанд. Дар фарҳанги тоҷик кӯҳ на танҳо унсури ҷуғрофӣ, балки рамзи устуворӣ, ирода ва ҳифзи сарзамин аст. Вақте ки пирях дар доираи чунин тасаввурот ҷой дода мешавад, мавзӯ аз давраи илм берун рафта, ба фазои хотираи фарҳангӣ ворид мегардад. Ин усул, агар боэҳтиёт истифода шавад, метавонад таъсири матнро қавитар намояд. Аммо, агар рӯзноманигор танҳо ба шукӯҳу эҳсос така кунад ва далелро канор гузорад, матн хусусияти шиорӣ мегирад. Дар матбуоти муосир барои баёни масъалаи обшавии пиряхҳо истифодаи мафҳумҳои “хотираи табиат” ва “солномаи иқлим” низ қобили таваҷҷуҳ аст.

Дар ин замина нақши сарлавҳа низ назаррас аст. Сарлавҳа танҳо номи матн нест, он асоси мавод аст. Беҳуда намегуянд, ки “сарлавҳаи хуб ними мавод аст”. Хонанда пеш аз ворид шудан ба матн аллакай аз сарлавҳа дарк мекунад, ки ба кадом воқеа рӯ ба рӯ мешавад: ба хатар, ба таҳлил, ба умед, ба ҳушдор ё барои даъват ба амал. Сарлавҳаҳои аз ҳад расмӣ, масалан, “Баррасии масъалаҳои ҳифзи пиряхҳо дар ҳамоиш” иттилоъ медиҳанд, аммо эҳсос ва кунҷковиро бедор намеkunанд. Баръакс, сарлавҳаҳои, ки аз ҳад ваҳмангез ҳастанд, метавонанд тарс эҷод кунанд, вале эътимодро кам намоянд. Муҳим он аст, ки сарлавҳа ҳам дақиқ бошад, ҳам дорои неруи ҷалбкунанда. Дар баробари сарлавҳа оғоз ё пешгуфтори матн низ ҷиҳати ҷалби хонанда нақши бориз дорад. Пешгуфтор метавонад матнро ба як маълумоти одӣ ё ба як қиссаи иҷтимоӣ табдил диҳад. Агар матн бо рақам оғоз шавад, хонанда ба фазои далел ворид мегардад. Агар бо манзара оғоз шавад, ӯ аввал тасвирро мебинад.

Чанбаи дигаре, ки дар идомаи таҳлил бояд таъкид шавад, масъалаи эҳтиёткорӣ дар истифодаи хабарҳои хатаррасону таҳлукаандоз аст. Мавзуи обшавии пирияхҳо худ дорои паёмади нигаронкунанда мебошад, на ҳамаи хонанда онро қабул карда метавонад. Бинобар ин, Ш. Б. Муллоев чунин ибраз медорад: “Матбуот набояд пайваста дар бораи фалокатҳои табиӣ, нобудшавӣ ва таҳдиди мутлақ истифода барад. Таҳқиқоти марбут ба муоширати экологӣ нишон медиҳанд, ки ҳушдори беандоза метавонад ба ҳастагии иттилоотӣ оварда расонад, хонанда пас аз шунидани такрор ба такрори хатарҳо дигар вокуниши фаъол нишон наmedиҳад. Барои ҳамин дар матбуоти даврии тоҷик бояд мазмуни маводи хатардошта бо забони ҳалли мушкилот, масъулият ва имконияти амал ҳамроҳ карда шавад” [60, с. 89].

Ин нукта, махсусан, барои Тоҷикистон муҳим аст, зеро кишвар дар арсаи байналмилалӣ ташаббусҳои зиёди марбут ба об ва пирияхҳо пеш мебарад. Фасли сеюми боби дуюм ба ҷойгоҳи матбуоти соҳавӣ ва минтақавӣ бахшида шуда **“Нақши матбуоти соҳавӣ ва минтақавӣ дар тарғиби ташаббусҳои вобаста ба иқлим”** номгузорӣ шудааст. Ончуноне, ки Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Паём ба Маҷлиси Олӣ таъкид намудаанд: «Мо бояд ҳамкориҳоро дар самти обу ҳифзи пирияхҳо, баррасии паёмадҳои тағйирёбии иқлим ва коҳиш додани хавфи офатҳои табиӣ дар доираи имкониятҳои мавҷуда идома дода, чиҳати тақвияти ҳамкориҳои байналмилалӣ дар қолаби “Раванди оби Душанбе” тадбирҳои зарурӣ андешем» [8]. Ин таъкид барои омӯзиши нақши матбуоти соҳавӣ ва минтақавӣ дар тарғиби ташаббусҳои вобаста ба иқлим аҳаммияти махсус дорад.

Дар таҳлили нақши матбуоти соҳавӣ ва минтақавӣ дар тарғиби ташаббусҳои вобаста ба иқлим, пеш аз ҳама бояд ба хусусияти сохтории ҳуди фазои расонаии Ҷумҳурии Тоҷикистон таваҷҷуҳ кард. Ин фазо танҳо аз расонаҳои марказӣ иборат нест, баръакс, он як низоми чандқабата мебошад, ки дар он нашрияҳои соҳавӣ ва маҳаллӣ ҳар яке бо вазифа ва аудиторияи хоси худ фаъолият мекунанд. Маҳз дар ҳамин гуногунрангии

сохторӣ имкониятҳои нав барои инъикоси мавзуи ҳифзи пирияхҳо ба вучуд меоянд, зеро ин мавзӯ табиатан ҳам хусусияти глобалӣ дорад ва ҳам таъсири маҳаллӣ.

Матбуоти соҳавӣ, ки бештар ба масъалаҳои маориф, иқтисод, энергетика, кишоварзӣ ё муҳити зист ихтисос ёфтааст, одатан ба таҳлили амиқтари мавзӯ майл дорад. Муҳаққиқи тоҷик М. Қосимов дар китоби “Рӯзноманигории муносири тоҷик: масъалаи назария ва амалия” чунин овардааст: “Дар чунин нашрияҳо масъалаи ҳифзи пирияхҳо на ҳамчун як рӯйдоди ҷудогона, балки ҳамчун унсури низоми захираҳои об ва рушди устувор баррасӣ мешавад. Масалан, робитаи байни обшавии пирияхҳо ва таъмини об барои обёрӣ, истеҳсоли неруи барқ ё амнияти озуқаворӣ метавонад дар маркази таҳлил қарор гирад. Ин раванд имкон медиҳад, ки мавзӯ аз доираи умумии “иқлим” берун баромада, ба масъалаҳои мушаххаси сиёсати иқтисодӣ ва иҷтимоӣ пайваست шавад” [12, с.113].

Дар муқоиса, матбуоти маҳаллӣ бештар ба таҷрибаи мустақими аҳоли таъя мекунад. Нашрияҳои маҳаллӣ дар шаҳрҳо ва минтақаҳои чун Хучанд, Бохтар ё ноҳияҳои ВМКБ мавзуи пирияхҳоро аз нуқтаи назари таъсири он ба зиндагии ҳаррӯза инъикос менамоянд. Дар чунин матолиб масъалаи обшавии пирияхҳо ба кам шудани захираҳои об дар дарёҳои маҳаллӣ, тағйири шароити кишоварзӣ ва афзоиши хавфҳои табиӣ пайваست карда мешавад, зеро ин омилҳо мустақиман ба фаъолияти иқтисодӣ ва иҷтимоии аҳоли таъсир мерасонанд. Ин раванд имкон медиҳад, ки хонанда мавзӯро на ҳамчун як масъалаи дур ва абстрактӣ, балки ҳамчун воқеияти наздик ва таъсиргуздор дарк намояд [19].

Аз ин рӯ, метавон гуфт, ки маҳз нашрияҳои соҳавӣ ва илмӣ дар ташаккули фаҳмиши амиқтар оид ба масъалаҳои ҳифзи пирияхҳо ва захираҳои об нақши муҳим мебозанд [15, с.113]. Матбуоти минтақавӣ бошад, аз ҷиҳати миқдор нишондиҳандаҳои ҷолибтар пешниҳод мекунад, аммо бо хусусияти дигар.

Дар сатҳи таҳлилӣ масъалаи ҳифзи пирияхҳо набояд танҳо ҳамчун мавзуи маҳдуди экологӣ шарҳ дода шавад. Дар

таҳқиқоти И. Абдуллаев ва ҳаммуаллифон таъкид мегардад, ки захираҳои оби Осиёи Марказӣ, аз ҷумла, ҳавзаҳои Амударё ва Сирдарё, барои обёрӣ ва истеҳсоли энергия аҳамияти бунёдӣ доранд, ҳамзамон, тағйирёбии иқлим идоракунии обро бо сабаби афзоиши хушксолӣ, обхезӣ ва номуайянии иқлимӣ мураккабтар мегардонад. Аз ин рӯ, барои Тоҷикистон инъикоси масъалаи ҳифзи пирахҳо дар ВАО бояд бо мавзӯҳои идоракунии захираҳои об, энергетика, кишоварзӣ ва устувории зиндагии аҳоли пайванд дода шавад. Чунин раванд ба расонаҳои имкон медиҳад, ки аз хабарҳои ҷудогона дар бораи обшавии пирахҳо ба таҳлили оқибатҳои иҷтимоӣ-иқтисодии ин раванд гузаранд [5].

Дар натиҷа, метавон гуфт, ки таҳлили эмпирикӣ нақши матбуоти соҳавӣ ва минтақавиро на танҳо ҳамчун интиқолдиҳандаи иттилоот, балки ҳамчун шаклдиҳандаи дарки иҷтимоӣ нишон медиҳад. Аз ин нуқтаи назар, метавон хулоса кард, ки потенциали матбуоти соҳавӣ ва минтақавӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон аллакай вучуд дорад, аммо барои таъдил додани он ба як механизми самараноки тарғиби ташаббусҳои иқлимӣ зарур аст, ки ин потенциал ба таври системавӣ ва пайваста истифода шавад.

Таҳлили ҷудогонаи матбуоти соҳавӣ нишон медиҳад, ки дар он ҷо сатҳи “тахассусӣ” бештар аст. Масалан, дар баъзе рӯзномаҳои маҷаллаҳо ва платформаҳои таҳлилий, ки ба иқтисоди об, энергетика ва рушди устувор бахшида шудаанд, то 30–35% маводҳои экологӣ ба масъалаҳои об ва захираҳои он иртибот доранд.

Матбуоти соҳавӣ дар ин раванд бештар вазифаи тафсиркунандаро иҷро мекунад. Агар расонаҳои умумӣ аксаран аз баргузориҳои конфронсҳо, суҳанронҳо, ташаббусҳо ва қарорҳои расмӣ хабар диҳанд, матбуоти соҳавӣ метавонад ба умқи масъала ворид шавад: чаро ин ташаббус пайдо шуд, кадом мушкилро ҳал кардан меҳаҳад, бо кадом сиёсатҳо ва барномаҳои давлатӣ иртибот дорад, барои энергетика, кишоварзӣ, идоракунии об ва рушди минтақаҳо чӣ аҳамият

дорад. Маҳз ҳамин хусусият матбуоти соҳавиро ба як воситаи муҳими миёнаравӣ байни илму сиёсат ва ҷомеа табдил медиҳад.

Дар баробари ин, матбуоти минтақавӣ вазифаи дигар дорад. Он ташаббуси вобаста ба иқлимо ба забони таҷрибаи маҳаллӣ тарҷума мекунад. Барои сокини ноҳияи кӯҳӣ, кишоварзи водӣ ё омӯзгори мактаби деҳот ҳуди ибораи “ташаббуси байналмилалӣ дар мавзуи иқлим” шояд хеле расмӣ ва аз доираи тафаккури онҳо дур намояд. Аммо вақте расонаи маҳаллӣ нишон медиҳад, ки тағйирёбии иқлим ба оби нӯшокӣ, замони кишт, ҳосили замин, хавфи сел, таъмини барқ ё ҳолати чарогоҳҳо чӣ гуна таъсир мерасонад, масъала шакли зинда пайдо мекунад. Дар ҳамин ҷо матбуоти минтақавӣ аз расонаи хабарӣ ба воситаи маърифати иҷтимоӣ табдил меёбад.

Боби сеюми диссертатсия **«Мушкилот, тамоюлҳо ва дурнамои тақвияти гуфтумони расонаии ҳифзи пирияхҳо»** ном дошта, аз се фасл иборат мебошад. Дар фасли аввали боби сеюм мушкилотҳои касбӣ ва салоҳиятнокии рӯзноманигорон баррасӣ гардида, он **“Камбудихои касбӣ ва мушкилоти салоҳиятнокии рӯзноманигорон дар инъикоси мавзӯҳои илмӣ-экологӣ”** номгузорӣ гардидааст. Дар баррасии камбудихои касбӣ ва мушкилоти салоҳиятнокии рӯзноманигорон ҳангоми инъикоси мавзӯҳои илмӣ-экологӣ, пеш аз ҳама бояд ба хусусияти ҳуди ин соҳа таваҷҷуҳ кард. Журналистикаи экологӣ, бахусус, дар бахши ҳифзи пирияхҳо ва тағйирёбии иқлим, на танҳо дониши умумии рӯзноманигориро талаб мекунад, балки доираи муайяни донишҳои байнисоҳавиро низ пеш мегузорад: аз асосҳои иқлимшиносӣ ва гидрология то фаҳмиши сиёсати байналмилалӣ ва дипломатияи об. Маҳз дар ҳамин мураккабӣ яке аз сабабҳои асосии мушкилоти касбӣ нухуфтааст, зеро на ҳар рӯзноманигор имкони дастрасӣ ба чунин донишҳои муосиру мукамалро дорад.

Дар таҷрибаи матбуоти тоҷик мушоҳида мешавад, ки “қисми зиёди рӯзноманигорон мавзуи ҳифзи пирияхҳоро на аз нуқтаи назари таҳлилӣ, балки бештар аз ҷиҳати иттилоотӣ, инъикос мекунанд. Ин ҳолат ба он оварда мерасонад, ки матолиб асосан ба такрори маълумоти расмӣ ва изҳороти

мансабдорон маҳдуд мешаванд” [16, с. 38]. Масалан, дар таҳлили маводҳои солҳои охир дида мешавад, ки то 70 - 75% хабарҳои марбут ба иқлим ва ҳифзи пирияхҳо ба манбаҳои расмӣ тақия мекунанд ва дар онҳо шарҳи мустақили рӯзноманигор кам ба назар мерасад. Мушкилоти асосӣ дар ин замина норасоии дониши таҳассусӣ мебошад. Рӯзноманигоре, ки бо истилоҳоти илмӣ, равандҳои иқлимӣ ва механизми тағйирёбии пирияхҳо шинос нест, маҷбур мешавад ба забони умумӣ ва тавсифи сода тақия кунад. Мушкилоти дигар ба қор бо манбаҳои дахл дорад. Дар бисёр ҳолатҳо рӯзноманигорон ба як ё ду манбаи маҳдуд тақия мекунанд, ки ин ба яқидигарӣ ё яққониба шарҳ додани факту рақамҳо оварда мерасонад. Дар ҳоле ки мавзӯи ҳифзи пирияхҳо талаб мекунад, ки манбаҳои гуногун – аз маълумоти омӯрӣ ва гузоришҳои байналмилалӣ то мусоҳиба бо мутахассисон – ҳамзамон истифода шаванд [7]. Мисолҳои омӯхташуда бар он далоят мекунанд, ки тақрибан 20-25% маводҳои таҳлилий дар матбуоти тоҷик зиёда аз ду манбаёро истифода кардаанд. Ин нишон медиҳад, ки гуногунрангии манбаҳои ҳануз ҳам як мушкили ҷиддӣ боқӣ мемонад.

Дар баробари ин, масъалаи тарзи пешниҳоди маълумот низ муҳим аст. Бисёре аз матолиб, ҳатто вақте ки маълумоти арзишманд доранд, бо услуби душвор ва расмӣ пешниҳод мешаванд, ки барои хонандаи оддӣ мушкилфаҳм мегардад. Аз қониби дигар, қўшиши содасозии матн метавонад ба қоста шудани дақиқияти илмӣ оварда расонад. Қанбаи дигари мушкилот – набудани таҷрибаи қор бо форматҳо ва воситаҳои муосир мебошад, ки қоршиноси тоҷик Ш. Давлатов меқўяд: “Тарҷанде ки инфографика, лонгрид ва дигар шаклҳои визуалӣ метавонанд барои фаҳмондани мавзӯи ҳифзи пирияхҳо хеле самаранок бошанд, истифодаи онҳо дар матбуоти тоҷик ҳануз маҳдуд аст” [11, с. 91]. Тақрибан 10-15% маводҳои марбут ба иқлим бо унсурҳои визуалӣ эҷод шудаанд. Ин дар ҳоласт, ки мавзӯи ҳифзи пирияхҳо аз ҷиҳати визуалӣ бисёр фаровон аст ва метавонад тавассути тасвир ва диаграмма ба таври муассиртар фаҳмонда шавад.

Ҳамзамон, бояд ба масъалаи омӯзиш ва такмили ихтисос низ ишора кард. Имкониятҳои омӯзиши махсус дар соҳаи журналистикаи экологӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон то ҳол пурра ҳалли худро наёфтааст. Гарчанде ки баъзе барномаҳои байналмилалӣ курсҳо ва тренинғоро пешниҳод мекунанд, онҳо на ҳамеша доираи васеи рӯзноманигоронро фаро мегиранд. Дар натиҷа, сатҳи омодагии касбӣ байни рӯзноманигорон нобаробар боқӣ мемонад.

Бо вуҷуди ин мушкилот, бояд қайд кард, ки тамоюлҳои мусбат низ ба назар мерасанд. Дар солҳои охир як идда рӯзноманигорон ва платформаҳои рақамӣ пайдо шудаанд, ки ба таҳлили амиқи масъалаҳои экологӣ, аз ҷумла ҳифзи пирияхҳо, таваҷҷуҳи бештар зоҳир мекунанд. Онҳо кӯшиш менамоянд аз манбаъҳои гуногун истифода баранд, маълумоти оморино таҳлил намоянд ва матолибро ба шакли фаҳмо пешниҳод кунанд.

Дар маҷмӯъ, метавон ибраз дошт, ки камбудии касбӣ ва мушкилоти салоҳиятнокӣ рӯзноманигорон дар ин соҳа на танҳо ба маҳдудияти захираҳо, балки ба хусусияти ҳуди мавзӯ вобаста аст.

Таҳқиқ ва омӯзиш имкон медиҳад, ки ба як ҷанбаи боз ҳам амиқтар – фарқияти сатҳи салоҳиятнокӣ байни гурӯҳҳои гуногуни рӯзноманигорон – таваҷҷуҳ карда шавад. Дар муҳити расонаии Ҷумҳурии Тоҷикистон ин фарқият хеле возеҳ эҳсос мешавад. Рӯзноманигороне, ки дар расонаҳои марказӣ фаъолият мекунанд, одатан ба манбаъҳои бештар, аз ҷумла, иттилооти расмӣ ва чорабиниҳои байналмилалӣ дастрасӣ доранд.

Идома додани таҳлил имкон медиҳад, ки ба як ҷанбаи ниҳоят муҳим – таъсири мустақими камбудии касбӣ ба мазмун ва самаранокӣ гуфтумони расонаӣ – таваҷҷуҳ карда шавад. Агар то ин дам масъала бештар дар сатҳи омилҳои баррасӣ гардида бошад, дар ин марҳила бояд нишон дод, ки ин камбудии чӣ гуна дар ҳуди матн таҷассум меёбанд ва чӣ паёмад доранд? Яъне, сухан на танҳо дар бораи он меравад, ки рӯзноманигорон чиро наметонанд ё намефаҳманд, балки дар он

хусус аст, ки ҳосили ин “надонистан” ба чӣ гуна матн табдил меёбад.

Яке аз чунин паёмадҳо – сатҳӣ шудани тасвири масъала мебошад. Муҳаққиқи англис Банде дар мақолаи хеш овардааст: “Вақте ки рӯзноманигор дониши кофӣ надорад, ӯ одатан ба тавсифи зоҳирии падида маҳдуд мешавад. Масалан, зикр мешавад, ки “пиряхҳо об мешаванд” ё “тағйирёбии иқлим таъсир мерасонад”, аммо ин равандҳо на аз ҷиҳати динамика ва на аз ҷиҳати паёмадҳои дарозмуддат шарҳ дода намешаванд” [21, с. 58]. Аз рӯи далелҳои ба дастмада маълум гардид, ки дар зиёда аз нисфи маводҳо (тақрибан 55 - 60%) робитаи пурраи сабаб ва натиҷа кушода намешавад. Ин маънои онро дорад, ки хонанда иттилоъ мегирад, аммо савияи донишаш баланд намегардад.

Паёмади дигар – тибқи ақидаи пажӯҳишгари мазкур “шаклгирии тасаввуроти номукамал ё ҳатто қисман ғалат мебошад. Вақте ки истилоҳот нодуруст истифода мегардад ё рақамҳо бе тавзеҳ оварда мешаванд, хонанда метавонад хулосаҳои нодуруст барорад. Масалан, омехта шудани мафҳумҳои кӯтоҳмуддат (тағйироти мавсимӣ) ва дарозмуддат (тамоюлҳои иқлимӣ) метавонанд ба қамаҳаммият нишон додани масъала ё баръакс, тавсиф намудани он оварда расонад” [21, с. 59]. Чунин ҳолатҳо дар маводҳои таҳлилӣ мушоҳида мешаванд, ки барои мавзуи дорой аҳамияти стратегӣ нигаронкунанда аст.

Чанбаи дигар – маҳдуд шудани доираи муҳокима мебошад. Вақте ки рӯзноманигор ба якчанд манбаи маҳдуд таъя мекунад, мавзӯ низ аз як нуқтаи назар инъикос мешавад. Дар натиҷа, дискурси расонаӣ хусусияти якҷониба мегирад. Масалан, ҳифзи пиряхҳо метавонад танҳо ҳамчун масъалаи экологӣ муаррифӣ шаванд, дар ҳоле ки паёмадҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва геополитикии онҳо камтар баррасӣ мешаванд.

Дар натиҷаи таҳқику баррасии мавзуи мазкур метавон ба як хулосаи умумӣ расид: камбудии касбӣ на танҳо мушкили дохилии соҳа мебошанд, балки омиле ҳастанд, ки мустақиман ба сифати дарки ҷамъиятӣ таъсир мерасонанд.

Фасли дуоми боби сеюм **“Ҳамгирии медиавӣ ва истифодаи шаклҳои муосир (инфографика, лонгрид) барои ҷалби аудитория”** номгузорӣ шудааст. Дар ин фасл масъалаҳои ҷалби аудитория тавассути васоити навин мавриди баррасӣ қарор дода шудааст. Дар ин росто Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон дар робита ба гузариши воситаҳои ахбори омма ба шаклҳои нави технологӣ таъкид намудаанд: «Пахши рақамӣ – ин сифати олии тасвири садо ва имконияти фаровони истифода аз теъдоди зиёди шабакаву хизматрасониҳо мебошад» [7]. Ин андеша барои таҳлили ҳамгирии медиавӣ дар инъикоси масъалаҳои экологӣ аҳаммияти хос дорад, зеро расонаи муосир дигар танҳо бо матнӣ хатӣ маҳдуд намешавад, он бояд иттилооти илмӣ ва экологиро тавассути инфографика, акс, видео, харитаҳои интерактивӣ, лонгрид ва дигар шаклҳои фаҳмо ба аудитория расонад.

Дар баррасии ҳамгирии медиавӣ ва истифодаи шаклҳои муосир барои ҷалби аудитория, пеш аз ҳама бояд дарк кард, ки муҳити иттилоотии имрӯз ба таври кулӣ тағйир ёфтааст. Агар қаблан матбуоти анъанавӣ (рӯзнома, маҷалла) воситаи асосии интиқоли иттилоот буд, имрӯз технологияҳои рақамӣ, шабакаҳои иҷтимоӣ ва платформаҳои мултимедиявӣ ба фазои асосии муоширати иттилоотӣ табдил ёфтаанд. Дар чунин шароит мавзӯҳои мураккаб, аз ҷумла, обшавию ҳифзи пирияхҳо, дигар наметавонанд танҳо бо шаклҳои классикии матнӣ самаранок инъикос шаванд. Ин мавзӯҳо талаб мекунанд, ки ба воситаи форматҳои гуногун, аз ҷумла, инфографика, лонгрид, видео ва унсурҳои интерактивӣ пешниҳод гарданд.

Ҳамгирии медиавӣ (media convergence) дар ин замина маънои истифодаи якбораи (ҳамзамони) чанд воситаи иттилоотиро дорад, ки ҳамдигарро пурра мекунанд. Масалан, як маводи таҳлиلى метавонад бо матнӣ муфассал, инфографикаи оморӣ, харитаи ҷуғрофӣ ва ҳатто видеои кӯтоҳ ҳамроҳ бошад. Ин гуна пешниҳод на танҳо ҷолиб аст, балки ба фаҳмиши амиқи мавзӯ низ мусоидат мекунад. Барои мавзӯи ҳифзи пирияхҳо, ки дорои ҷанбаҳои визуалӣ ва оморӣ мебошад, чунин раванд аҳамияти махсус дорад.

Яке аз шаклҳои муҳим дар ин самт инфографика мебошад. Ин восита имкон медиҳад, ки маълумоти мураккаби омӯрӣ ба шакли сода ва фаҳмо пешниҳод гардад. Шакли дигари муҳим – лонгрид (матни муфассали таҳлилӣ) мебошад, ки ба ақидаи М. Булаева “дар он матн бо унсурҳои визуалӣ ва мултимедиявӣ якҷо истифода мешавад. Ин формат барои баррасии мавзӯҳои мураккаб хеле мувофиқ аст, зеро имкон медиҳад, ки масъала аз ҷанб ҷиҳат таҳлил карда шавад” [17, с. 122]. Шабакҳои иҷтимоӣ низ ба як ҷазои муҳими паҳнкунии иттилоот табдил ёфтаанд. Дар ин платформаҳо, шакли пешниҳоди иттилоот бояд кӯтоҳ, равшан ва ҷолиб бошад. Аз ин рӯ, истифодаи видеоҳои кӯтоҳ, тасвирҳои иттилоотӣ ва матнҳои фишурда аҳамияти махсус пайдо мекунад. Барои мавзӯи ҳифзи пирияхҳо, ки метавонад барои қисми аудитория дур ва мураккаб ба назар расад, чунин шаклҳо имкони наздик кардани мавзӯро фароҳам меоранд.

Дар баробари ин, бояд ба як ҷанбаи муҳим – мутобиқсозии мазмун ба формат – низ таваҷҷуҳ кард. На ҳар як мавод метавонад ба осонӣ ба инфографика ё видео табдил ёбад. Барои ин, рӯзноманигор бояд тавонад маълумотро ба қисмҳои мантиқӣ ҷудо кунад ва барои ҳар як формат шакли мувофиқ интихоб намояд. Ин малака, ки ба як навъ “тафаккури мултимедиявӣ” табдил меёбад, дар журналистикаи муосир аҳамияти бузург дорад.

Ҳамгироии медиавӣ ва истифодаи шаклҳои муосир на танҳо як тамоюли техникӣ, балки зарурати мазмунӣ мебошад. Он имкон медиҳад, ки мавзӯи ҳифзи пирияхҳо ба таври амиқтар, фаҳмотар ва таъсиргузортар пешниҳод гардад. Дар шароите ки аудитория бештар ба форматҳои таваҷҷуҳ мекунад, ки ҳамзамон иттилоотӣ ва визуалӣ мебошанд, ин раванд метавонад ба баланд шудани сатҳи ҷалби ҷомеа ва фаҳмиши мавзӯ мусоидат намояд.

Дар маҷмӯъ, метавон гуфт, ки рушди ин самт дар матбуоти тоҷик дар марҳилаи ташаккул қарор дорад. Аммо, аллакай, нишонаҳои мусбат ба назар мерасанд ва ин тақозо менамояд, ки бо тақмили малакаҳо ва истифодаи самараноки технологияҳо

журналистика метавонад ба сатҳи нав барояд ва нақши худро дар инъикоси масъалаҳои муҳими экологӣ, аз ҷумла, ҳифзи пирияхҳо, боз ҳам тақвият бахшад

Як мушкили муҳим дар ин раванд – набудани банақшагирии редаксионӣ барои форматҳои гуногун аст. Дар бисёр ҳолатҳо, аввал матн навишта мешавад ва танҳо баъд кӯшиш ба ҳарч дода мешавад, ки ба он унсурҳои визуалӣ илова карда шаванд. Ин раванд боиси он мегардад, ки инфографика ё тасвир бо матн пурра ҳамоҳанг намегардад ва таъсири умумӣ коҳиш меёбад. Дар ҳолате раванди дуруст талаб мекунад, ки аз ибтидо муайян карда шавад, кадом қисми иттилоот дар кадом формат беҳтар ифода мешавад.

Ҷанбаи дигар – мутобиқсозии як мавод ба платформаҳои гуногун мебошад. Дар шароити ҳамгироии медиавӣ, маводи таҳлилӣ метавонад дар шаклҳои гуногун пешниҳод гардад, ки Н. Калинина чунин овардааст: “Матни муфассал барои сомона, версияи кӯтоҳ барои шабакаҳои иҷтимоӣ, инфографика барои паҳнкунӣ визуалӣ ва ҳатто видео барои аудиторияи васеъ”. [18, с. 32]. Аммо, таҳлил нишон медиҳад, ки танҳо тақрибан 12-15% маводҳо дар матбуоти даврии тоҷик ба чунин шакли бисёрплатформавӣ мутобиқ карда мешаванд.

Бо вучуди ин, бояд қайд кард, ки ҷалби тавачҷуҳ худ ҳадафи ниҳой нест. Акнун вазифа он аст, ки мавод ба хонанда таъсирбахш бошад.

Пас аз таҳқиқи мукаммал метавон ба хулосаи ниҳоии ин зербанд расид: шаклҳои муосири журналистика барои ҷалби аудитория ва фаҳмондани мавзӯҳои мураккаб имкониятҳои нав фароҳам меоранд, аммо самаранокии онҳо аз тарзи истифода вобаста аст. Дар ҳолате ки онҳо ба таври системавӣ, бо дарназардошти хусусиятҳои аудитория ва бо нигоҳ доштани мазмунӣ амиқ истифода шаванд, метавонанд ба як абзори пурқуввати ташаккули шуури экологӣ табдил ёбанд. Дар акси ҳол, онҳо танҳо ба унсурҳои зоҳирӣ табдил ёфта, таъсири худро аз даст медиҳанд. Фасли сеюми боби сеюм **“Дурнамо ва стратегияҳои тақмили инъикоси масъалаи ҳифзи пирияхҳо дар матбуоти даврии тоҷик”** ном дорад. «Таҳия ва татбиқи

стратегия ва барномаҳои амал дар сатҳҳои миллӣ ва минтақавӣ ба хоҳири наслҳои оянда» – таъкид намудааст Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Конфронси якуми байналмилалӣ сатҳи баланд оид ба ҳифзи пирияхҳо (30 майи соли 2025). Ин андеша барои таҳлили дурнамои инъикоси масъалаи ҳифзи пирияхҳо дар матбуоти тоҷик аҳамияти мустақим дорад, зеро таҷрибаи ҳамаҷуз нишон медиҳад, ки масъалаи мазкур дигар танҳо мавзуи илмӣ ё экологӣ нест, балки ба сатҳи стратегияи миллӣ, минтақавӣ ва байналмилалӣ баромадааст. Аз ҳамин нуқтаи назар, матбуоти тоҷик бояд на танҳо рӯйдодҳои вобаста ба ташаббусҳои иқлимиро бозтоб наояд, балки онҳоро ҳамчун қисми сиёсати дарозмуддати ҳифзи захираҳои ҳаётан муҳим шарҳ диҳад.

Дар марҳилаи ҷамъбасти таҳқиқи мазкур зарур аст, ки на танҳо мушкилот ва ҳолати кунунӣ, балки дурнамои рушди минбаъдаи журналистикаи экологӣ дар самти ҳифзи пирияхҳо баррасӣ гардад. Таҷрибаи солҳои охир нишон медиҳад, ки мавзуи ҳифзи пирияхҳо тадриҷан ба як унсури муҳими рӯзномаи иттилоотӣ табдил меёбад, аммо барои он ки ин раванд ба таври устувор рушд ёбад, зарур аст, ки як қатор стратегияҳои мақсаднок амалӣ гарданд.

Пеш аз ҳама, бояд таъкид кард, ки рушди минбаъдаи инъикоси мавзуи пирияхҳо ба гузариш аз модели реактивӣ ба модели проактивӣ вобаста аст. Дар ҳолати аввал, расонаҳо танҳо ба рӯйдодҳо воқуниш нишон медиҳанд, дар ҳолати дуюм бошад, онҳо худ ташаббускори муҳокимаи мавзӯ мегарданд. Дар айнаи ҳол зиёда аз 60%-и мавод хусусияти иттилоотӣ доранд, яъне онҳо дар посух ба ҷорабиниҳо ва изҳоротҳои интишор мешаванд. Ин нишон медиҳад, ки имконияти ташаккули рӯзномаи мустақили экологӣ то кунун пурра истифода нашудааст.

Самти дигари муҳим – ҳамгироии мавзуи ҳифзи пирияхҳо бо дигар бахшҳои иҷтимоӣ ва иқтисодӣ мебошад. “Дар ҳолате, ки масъала танҳо ҳамчун мушкили экологӣ пешниҳод мешавад, доираи таваҷҷуҳи аудитория маҳдуд мегардад. Аммо агар он бо масъалаҳои амниятӣ об, энергетика, кишоварзӣ ва ҳатто муҳоҷират пайваст карда шавад, аҳамияти он барои ҷомеа

бештар возеҳ мегардад. Таҳлил нишон медиҳад, ки маводде, ки чунин ҳамгириро истифода мебаранд, то 1,5 маротиба бештар муштариёро ба худ ҷалб менамоянд” [26, с. 24].

Дар ин замина, такмили малакаҳои касбӣ ва рушди ҳамкориҳои байналмилалӣ низ аҳамияти калон доранд.

Ҳамин тавр, дурнамои рушди инъикоси масъалаи ҳифзи пирияхҳо дар матбуоти тоҷик бо имкониятҳои васеъ, аммо ҳамзамон бо талаботи ҷиддӣ алоқаманд аст. Дар шароите ки аҳамияти ин мавзӯ ҳам дар сатҳи миллий ва ҳам дар сатҳи байналмилалӣ афзоиш меёбад, нақши журналистика ҳамчун воситаи фаҳмондани равандҳои мураккаб боз ҳам муҳимтар мегардад.

Стратегияҳои такмили сиёсати иттилоотӣ на танҳо дар шакли умумӣ, балки дар сатҳи воситаҳои амалӣ ва натиҷаҳои интизоршаванда низ бояд мушаххас гарданд. То ин ҷо равшан шуд, ки мушкilotи асосӣ ба чанд сатҳ тааллуқ дорад: ба мазмун, ба шакли пешниҳод, ба малакаи рӯзноманигорон ва ба сатҳи ҳамоҳангии институтсионалӣ. Барои ҳамин, сиёсати иттилоотӣ бояд ба се ҳадафи ба ҳам пайваستا хидмат кунад: фаҳмондани аҳамияти ташаббус, ҷалби аудитория ба мавзӯ ва ба вучуд овардани пайдарпайии устувори муҳокима.

Аз нигоҳи амалӣ, чунин стратегияро метавон дар шакли низоми бисёрсатҳӣ тасаввур кард. Дар сатҳи аввал, редакцияҳо нисбат ба мавзӯ бояд мавқеи возеҳу равшан дошта бошанд: оё нашрияҳо онро ҳамчун мавзӯи мавсимӣ мебинанд ё ҳамчун як самти доимии қор. Дар сатҳи дуюм, бояд механизми дохилии омодаسازی мавод вучуд дошта бошад, ки дар он манбаъҳо, форматҳо ва вазифаҳои аъзои гурӯҳи эҷодӣ равшан муайян шаванд. Дар сатҳи сеюм, натиҷа бояд бо нишондиҳандаҳои мушаххас муқоиса карда шавад, то маълум гардад, ки мавод то чӣ андоза ба шуури аудитория таъсир расонд.

Дар идомаи ҳамин мантиқ, метавон гуфт, ки стратегияи такмили сиёсати иттилоотӣ дар самти ташаббусҳои глобалии иқлимӣ бояд ба модели “мазмун + формат + ҳамоҳангӣ + арзёбӣ” таъя кунад. Мазмун бе формати мувофиқ ба аудитория пурра намерасад. Формат бе муҳтавои бозғайимод ба унсурӣ

зоҳирӣ табдил меёбад. Ҳамоҳангӣ бе арзёбӣ натиҷаи устувор намедиҳад. Ва арзёбӣ бе иродаи тағйир танҳо ба як амали ҳисоботӣ мубаддал мегардад.

Аз ин рӯ, дурнамои воқеии тақвияти гуфтумони расонаии ҳифзи пирияхҳо дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба он вобаста аст, ки расонаҳо то чӣ андоза метавонанд ин чор унсуро дар як низоми воҳид муттаҳид созанд. Дар сурати татбиқи чунин раванд, матбуоти даврӣ на танҳо паҳнкунандаю тарғибгари иттилоот, балки як иштирокчи фаъол дар ташаккули шуури экологӣ, тақвияти сиёсати иқлимӣ ва муаррифии масъулияти байналмилалии Ҷумҳурии Тоҷикистон хоҳад гардид.

Масъалаи мутобиқсозии стратегияҳо ба шароити маҳаллӣ низ таваҷҷуҳи ҷиддиро мевоҳад. Гарчанде ки таҷрибаи байналмилалӣ метавонад намунаҳои муфид пешниҳод намояд, аммо татбиқи онҳо бояд бо дарназардошти хусусиятҳои аудитория, сатҳи дастрасӣ ба технология ва муҳити иҷтимоӣ анҷом дода шавад. Масалан, дар минтақаҳои, ки дастрасӣ ба интернет маҳдуд аст, истифодаи форматҳои содатар ва матни фасеҳу возеҳ метавонад нисбат ба лонгридҳои мураккаб самараноктар бошад.

Дар баробари ин, масъалаи устувории молиявӣ низ ба назар гирифта мешавад. Истеҳсоли маводҳои мултимедиявӣ, гузоришҳои саҳроӣ ва таҳлилҳои муфасссал маблағҳои иловагиро талаб мекунад. Аз ин рӯ, рушди чунин журналистика бояд бо ҷустуҷӯи моделҳои устувори маблағгузорӣ (грантҳо, ҳамкориҳои байналмилалӣ, лоиҳаҳои муштарак) ҳамроҳ бошад. Дар акси ҳол, ҳатто стратегияҳои дуруст метавонанд амалӣ нагашта, дар сатҳи ният боқӣ монанд.

Дар натиҷаи таҳқиқи ҷиддии мавзуи матраҳшаванда ба ҳулосаи зерин расидем: тақмили инъикоси мавзуи ҳифзи пирияхҳо дар матбуоти тоҷик як раванди идорашаванда мебошад, ки дар он чор унсури асосӣ – банақшагирӣ, татбиқ, арзёбӣ ва тақмил – пайваста бо ҳам амал мекунанд. Ҳар як марҳила бе дигараш самаранокӣ пурра дода наметавонад.

Агар дар қисматҳои қаблӣ бештар ба мушкилот ва имкониятҳо таваҷҷуҳ шуда бошад, дар ин марҳила маълум

мегардад, ки роҳи ҳалли онҳо дар ташкили як низоми мутассил ва далелнок қарор дорад. Дар шароите ки мавзуи ҳифзи пиряхҳо барои Ҷумҳурии Тоҷикистон аҳамияти стратегӣ дорад, татбиқи чунин низом метавонад на танҳо сифати журналистикаро баланд бардорад, балки ба ташаккули як дискурси устувор ва таъсиргузори миллӣ дар сатҳи байналмилалӣ низ мусоидат намояд, ки ин барои дар сатҳи ҷаҳонӣ боз ҳам баланд гардидани обрӯю эътибори Ҷумҳурии Тоҷикистон мусоидат хоҳад кард.

ХУЛОСА

Дар асоси таҳқиқоти анҷомдода метавон хулоса кард, ки экожурналистика дар шароити муосир ба яке аз самтҳои муҳиму зарурии фаъолияти расонаӣ табдил ёфта, аз доираи иттилоотрасонии анъанавӣ берун рафта, ба воситаи таъсиррасонӣ ба шуури ҷамъиятӣ, ташаккули фарҳанги экологӣ ва ҳатто ба равандҳои сиёсӣ мубаддал гардидааст. Таҳлили назариявӣ нишон дод, ки экожурналистика ҳамчун як низоми мураккаби коммуникатсионӣ дар буриши якчанд соҳаҳои илмӣ, аз ҷумла, журналистика, экология, сиёсатшиносӣ ва иқтисод қарор дошта, хусусияти интердистциплинарӣ дорад. Ин хусусият имкон медиҳад, ки масъалаҳои муҳити зист дар заминаи васеъ ва бо дарназардошти робитаҳои гуногунчанба баррасӣ карда шаванд.

Таҳлили эволютсияи экожурналистика нишон дод, ки ин самт аз марҳилаи ибтидоии тасвирии табиат ба марҳилаи таҳлилӣ ва стратегӣ гузаштааст. Агар дар марҳилаҳои аввал масъалаҳои экологӣ бештар ҳамчун як мавзуи иловагӣ дар ВАО баррасӣ мешуданд, дар шароити кунунӣ онҳо ба яке аз самтҳои афзалиятноки рӯзномаи расонаӣ табдил ёфтаанд. Ин тағйирот бо афзоиши аҳамияти глобалии масъалаҳои экологӣ, аз ҷумла, тағйирёбии иқлим, коҳиши захираҳои табиӣ ва афзоиши хавфҳои экологӣ алоқаманд мебошад. Дар чунин шароит, экожурналистика на танҳо вазифаи иттилоотрасонӣ, балки вазифаи таҳлилӣ, маърифатӣ ва ҳатто идоракунии иҷтимоиро ба уҳда мегирад.

Дар доираи таҳқиқот, мафҳум ва моҳияти дипломатияи об ҳамчун як падидаи мураккаби сиёсӣ ва коммуникатсионӣ баррасӣ гардид. Натиҷаҳо нишон доданд, ки дипломатияи об дар шароити муосир на танҳо як механизми ҳамоҳангсозии манфиатҳои давлатҳо дар соҳаи истифодаи захираҳои об мебошад, балки инчунин, воситаи муҳимми ташаккули имиджи байналмилалӣ ва татбиқи «қудрати нарм» ба ҳисоб меравад. Барои Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки захираҳои бузурги обро дорост, дипломатияи об аҳаммияти стратегӣ дошта, ба яке аз самтҳои калидии сиёсати хориҷӣ табдил ёфтааст [4-М].

Таҳқиқи дискурси сиёсӣ ва медиавии дипломатияи об бар он аст, ки байни ин ду сатҳ як қатор фарқиятҳо вучуд доранд. Дар ҳоле ки дискурси сиёсӣ бештар бо забони расмӣ, стратегӣ ва дарозмуддат ифода меёбад, дискурси медиавӣ аксар вақт хусусияти содатар ва иттилоотӣ дорад. Ин фарқият метавонад ба маҳдуд гардидани маърифати ҷомеа нисбат ба аҳаммияти воқеии масъалаҳои об оварда расонад. Аз ин рӯ, зарурати ҳамоҳангсозии ин ду самти коммуникатсия ба миён меояд, ки метавонад ба баланд бардоштани самаранокии сиёсати иттилоотӣ мусоидат намояд [4-М].

Дар таҳқиқот, инчунин, муайян карда шуд, ки рӯзномаи экологӣ дар матбуоти даврии Ҷумҳурии Тоҷикистон тадриҷан ташаккул ёфта, масъалаҳои вобаста ба об, пиряхҳо ва тағйирёбии иқлим мавқеи муҳимро ишғол намуда истодаанд. Бо вучуди ин, ташаккули рӯзномаи мазкур на танҳо аз воқеияти объективии мушкилот, балки аз омилҳои сиёсӣ, иқтисодӣ ва институтсионалӣ низ вобаста мебошад. Дар бисёр ҳолатҳо, мавзӯҳои экологӣ дар доираи ташаббусҳои давлатӣ инъикос меёбанд, ки ин метавонад ба маҳдуд гардидани гуногунандешӣ оварда расонад [6-М].

Аз таҳлили қиёсии жанрҳои рӯзноманигорӣ бармеояд, ки жанрҳои хабарӣ ва таҳлилӣ дорои вазифаҳои гуногунанд. Жанрҳои хабарӣ барои интиқоли фаврии иттилоот муҳим аст, аммо он имконияти амиқи таҳлилро маҳдуд мекунад. Дар баробари ин, жанрҳои таҳлилӣ, аз ҷумла мақолаҳои таҳлилӣ, шарҳҳо ва таҳқиқоти рӯзноманигорӣ, имконият медиҳанд, ки

масъалаҳои экологӣ дар заминаи васеътар ва бо дарназардошти омилҳои гуногун баррасӣ карда шаванд. Дар шароити муосир, афзалият додан ба жанрҳои таҳлилӣ метавонад ба баланд гардидани сифати муҳтавои расонаӣ мусоидат намояд.

Дар доираи таҳқиқот муайян карда шуд, ки истифодаи воситаҳои тасвири бадеӣ ва публисистӣ дар инъикоси масъалаҳои экологӣ нақши муҳимро доро мебошад. Ин воситаҳо имкон медиҳанд, ки мавзӯҳои мураккаби илмӣ ба таври содда, фаҳмо ва ҷолиб пешниҳод карда шаванд, ки ин ба баланд гардидани таъсири коммуникативии матлаб мусоидат мекунад. Бо вучуди ин, истифодаи чунин воситаҳо бояд бо эҳтиёт ба анҷом расад, то ки дақиқияти илмӣ иттилоот нигоҳ дошта шавад [6-М].

Яке аз натиҷаҳои муҳими таҳқиқот муайян намудани мушкilotи асосии инъикоси масъалаҳои экологӣ дар ВАО-и Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад. Аз ҷумла, норасоии таҳлили амиқ, маҳдудияти дастрасӣ ба маълумоти илмӣ ва оморӣ, норасоии мутахассисони баландихтисос ва вобастагии баъзе расонаҳо аз манбаҳои расмӣ ба сифати муҳтавои расонаӣ таъсири манфӣ мерасонанд. Ин мушкilot нишон медиҳад, ки рушди эҷоҷурналистика дар кишвар ниёз ба дастгирии институтсионалӣ ва тақмили иқтидори кадрӣ дорад [1-М].

ТАВСИЯҲО ОИД БА ИСТИФОДАИ АМАЛИИ НАТИҶАИ ТАҲҚИҚОТ

Бо дарназардошти натиҷаҳои таҳқиқ ва хулосаҳои бадастомада, метавон як қатор тавсияҳои амалӣ ва илмӣ пешниҳод намуд, ки ба тақмили низоми мавриди таҳқиқ мусоидат мекунанд. Тавсияҳо на танҳо характери назариявӣ доранд, балки ба татбиқи воқеӣ дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон нигаронида шудаанд ва имкони истифодаи онҳо дар сиёсати давлатӣ, идоракунии соҳавӣ ва фаъолияти амалӣ мавҷуд аст.

Пеш аз ҳама, зарур аст, ки раванди системавӣ дар таҳия ва татбиқи сиёсати марбут ба мавзӯ тақвият дода шавад. Таҷриба нишон медиҳад, ки дар бисёр ҳолатҳо тадбирҳо ба таври ҷудогона ва бидуни ҳамоҳангии кофӣ амалӣ мегарданд, ки ин

дар умум боиси коста гардидани самаранокӣ мешавад. Аз ин рӯ, тавсия мегардад, ки механизми ягонаи ҷамоаҳои таъсис дода шаванд, ки фаъолияти ниҳодҳои гуногунро муттаҳид намуда, ҳамгироии сиёсӣ, иқтисодӣ ва иттилоотиро таъмин кунанд. Чунин раванд имкон медиҳад, ки захираҳои самараноктар истифода шаванд ва натиҷаҳои беҳтару устувортар гарданд.

Дуоим, тақвияти асоси институтсионалӣ аҳамияти зарурӣ ва муҳим дорад. Ин маънои тақмил додани санадҳои меъёрӣ-ҳуқуқӣ, возеҳу равшан кардани ваколатҳои ниҳодҳои ба баланд бардоштани сатҳи ҷавобгарӣ дар бар мегирад. Дар шароити кунунӣ, бисёре аз мушкилот аз норавшании тақсимои вазифаҳои ва норасоии механизмҳои назоратӣ ба миён меоянд. Бинобар ин, тавсия дода мешавад, ки қонунгузорӣ тақмил дода шуда, механизмҳои мониторинг ва баҳодихӣ қорӣ карда шаванд, ки иҷроии сиёсати қабулшударо ба таври муназзам ва муназзам арзёбӣ намоянд.

Сеюм, зарурати истифодаи васеи технологияҳои рақамӣ ва усулҳои муносири идорақунӣ равшан ба назар мерасад. Дар шароити ҷаҳонишавӣ ва рақамисозӣ истифодаи платформаҳои электронӣ метавонад шаффофият, дастрасӣ ва самаранокиро афзун гардонад. Тавсия мешавад, ки шабақаҳои иттилоотӣ барои ҷамъоварӣ, таҳлил ва паҳн намудани маълумот рушд дода шаванд. Ин на танҳо ба қабули қарорҳои асоснок мусоидат мекунад, балки имкони ҷалби васеи ҷомеаро низ фароҳам меорад.

Чорум, баланд бардоштани иқтидори кадрӣ яке аз самтҳои афзалиятнок мебошад. Бе мутахассисони баландихтисос татбиқи ҳатто беҳтарин стратегияҳои имконнопазир аст. Аз ин рӯ, зарур аст, ки барномаҳои омӯзишӣ, тақмили ихтисос ва мубодилаи таҷриба бо кишварҳои дигар тақвият дода шаванд. Бисёр хуб мебуд, ки ҳамкориҳои муассисаҳои илмӣ, донишгоҳҳо ва ташкилотҳои байналмилалӣ густариш ёбад, то ки сатҳи дониш ва малақаҳои мутахассисон баланд бардошта шаванд.

Панҷум, ҷалби ҷомеа ва баҳши хусусӣ ба равандҳои таҳия ва татбиқи сиёсат бояд афзоиш дода шаванд. Таҷрибаи байналмилалӣ нишон медиҳад, ки иштироки фаъолони шахрвандон ва соҳибқорон ба баланд шудани самаранокӣ ва шаффофият мусоидат мекунад. Дар ин замина, тавсия дода мешавад, ки механизмҳои муколамаи ҷамъиятӣ, машваратҳои кушода ва платформаҳои ҳамқорӣ таъсис ёбанд. Ин имкон медиҳад, ки манфиатҳои табақа ва

гурӯҳҳои гуногун ба назар гирифта шаванд ва қарорҳо бештар воқенигорона таҷассум ёбанд.

Шашум, зарурати тақмили механизмҳои молиявӣ ва сармоягузорӣ ба миён омадааст. Бисёр ташаббусҳо бо сабаби норасоии маблағгузорӣ ё истифодаи нодурусти захираҳо натиҷаҳои дилхоҳ ба бор намеоранд. Аз ин рӯ, тавсия мешавад, ки манбаъҳои гуногуни маблағгузорӣ, аз ҷумла, сармояи хусусӣ, грантҳои байналмилалӣ ва механизмҳои инноватсионии молиявӣ ҷалб карда шаванд. Ҳамзамон, шаффофият ва ҳисоботи кори масъулони молиявӣ дар истифодаи маблағҳо бояд таъмин карда шавад.

Ҳафтум, тақвияти ҳамкориҳои байналмилалӣ ва минтақавӣ аҳамияти махсус дорад. Бо дарназардошти хусусияти фаромиллӣ доштани бисёре аз масъалаҳо, ҳамкорӣ бо кишварҳои ҳамсоя ва ташкилотҳои байналмилалӣ метавонад имкониятҳои нав фароҳам оварад. Пешниҳод мегардад, ки лоиҳаҳои муштарак, мубодилаи таҷриба ва ҷамоҳангсозии сиёсӣ дар сатҳи минтақавӣ рушд дода шаванд. Ин ба баланд шудани самаранокии тадбирҳо ва истифодаи таҷрибаи пешқадам мусоидат мекунад.

Ҳаштум, зарурати тақмили низоми мониторинг ва арзёбӣ хеле муҳим аст. Бе арзёбии мунтазам муайян кардани самаранокии сиёсати татбиқшаванда ғайриимкон мебошад. Аз ин рӯ, тавсия мешавад, ки нишондиҳандаҳои мушаххас ва меъёрҳои баҳодихӣ таҳия гарданд, то ки имконият даст диҳаду натиҷаҳо ба таври дақиқ андозагирӣ карда шаванд. Инчунин, истифодаи усулҳои таҳлили маълумот ва технологияҳои рақамӣ метавонад сифати мониторингро беҳтар намояд.

Нухум, баланд бардоштани сатҳи маърифати аҳоли ва иттилоотнокӣ яке аз омилҳои муҳимми муваффақият мебошад. Бисёре аз ташаббусҳо бо сабаби надоштани огоҳии кофӣ аз ҷониби ҷомеа ба натиҷаҳои дилхоҳ намерасанд. Аз ин рӯ, бамаврид мебуд, ки барномаҳои иттилоотӣ, маърифатӣ ва таълимотӣ тақвият дода шаванд. ВАО, шабакаҳои иҷтимоӣ ва платформаҳои рақамӣ метавонанд дар ин самт нақши муҳим бозанд.

Даҳум, зарурати татбиқи раванди инноватсионӣ ва таҷрибавӣ дар идоракунии бояд таъкид карда шавад. Дар шароити тағйирёбии босуръати муҳит, истифодаи усулҳои анъанавӣ на ҳамеша самаранок мебошад. Аз ин рӯ, тавсия дода мешавад, ки лоиҳаҳои пилотӣ, озмоишҳои сиёсӣ ва усулҳои навоварона ҷорӣ карда

шаванд, ки роҳҳои беҳтарин муайян гардида, баъдан барои ба таври васеъ мавриди татбиқ қарор додани он имконият фароҳам ояд.

Ёздаҳум, тақвияти робитаи илм ва амалия аҳамияти стратегӣ дорад. Натиҷаҳои таҳқиқоти илмӣ бояд ба қарорҳои амалӣ табдил дода шаванд. Дар ин замина, тавсия мешавад, ки ҳамкориҳои байни муҳаққиқон ва сиёсатмадорон тақвият ёфта, қарорҳои ниҳой бо далелҳои илмӣ асоснок карда шаванд. Ин тадбир метавонад сифати идоракунии ва самаранокии сиёсати давлатро беҳтар намояд.

Дувоздаҳум, зарурати ба назар гирифтани хусусиятҳои миллӣ ва минтақавӣ ҳангоми таҳияи сиёсати умумӣ хеле муҳим аст. Нусхабардориҳои таҷрибаи хориҷӣ бидуни мутобиқсозӣ ба натиҷаҳои манфӣ оварда мерасонад. Аз ин рӯ, тавсия мешавад, ки ҳар як ташаббус, бо дарназардошти шароити иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангии кишвар мутобиқ карда шавад.

Дар маҷмӯъ, татбиқи ин тавсияҳо ба баланд шудани самаранокии сиёсати мавриди таҳқиқ, истифодаи беҳтари захираҳо ва таъмини рушди устувор мусоидат менамояд. Муҳим он аст, ки ин тавсияҳо ба таври ҳамоҳанг ва марҳилавӣ амалӣ гарданд, то ки натиҷаҳои устувор ва дарозмуддат ба даст оварда шавад.

РЎЙХАТИ ИНТИШОРОТИ ИЛМИИ ДОВТАЛАБИ ДАРАҶАИ ИЛМӢ:

I. Таълифоти муаллиф дар мачаллаҳои илмӣ тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон:

- [1-М]. Бобошохзода, М.С. Инъикоси ташаббуси “Соли 2025 – Соли байналмилалӣ ҳифзи пирияхҳо” дар воситаҳои ахбори омма / М.С. Бобошохзода // Фурӯғи илм. – Душанбе, 2025. – № 4. (08). – С.437- 443.
- [2-М]. Бобошохзода, М. С. Дипломатияи яхҳо дар Осиёи Марказӣ: қолаби сиёсати байналмилалӣ Тоҷикистон барои ҳифзи криосферӣ / М.С. Бобошохзода // Фурӯғи илм. – Душанбе, 2026. – № 1. (09). – С.308-314.
- [3-М]. Бобошохзода, М. С. Ташаббуси «Соли байналмилалӣ ҳифзи пирияхҳо – 2025»: марҳилаҳои ташаккул ва

инъикоси он дар сиёсати хориҷии Тоҷикистон / М.С. Бобошоҳзода // Масъалаҳои илмҳои гуманитарӣ. – Душанбе, 2026. – № 1. (61). – С. 207-218.

- [4-М]. Бобошоҳзода, М. С. Дипломатияи оби Тоҷикистон: мафҳум, моҳият ва нақши он дар дискурси сиёсӣ ва медиавӣ / М.С. Бобошоҳзода // Паёми Донишгоҳи забонҳо. – Душанбе, 2026. – № 1. (61). – С.280-288.

II. Мақолаҳои муаллиф дар маҷмуаҳо ва нашриҳои дигари илмӣ:

- [5-М]. Бобошоҳзода, М. С. Пиряхҳои Тоҷикистон ва Осиёи Марказӣ ҳамчун манбаи стратегияи захираҳои обӣ: аҳамияти гидроиктисодӣ, хавфҳои иқлимӣ ва сиёсати мутобикшавӣ / М.С. Бобошоҳзода // Маводди конференсияи ҷумҳуриявӣ илмию амалӣ дар мавзӯи “Васоити электронии ахбор дар шароити вусъатёбии муборизаҳои иттилоотӣ ва ҷимояи манфиатҳои миллий” (Душанбе, ДМТ, 2.10. 2025). – Душанбе, 2025. – С.82-94.
- [6-М]. Бобошоҳзода, М. С. Нақши ташаббусҳои байналмилалӣ Тоҷикистон дар тарбияи экологии шаҳрвандон дар ВАО / М.С. Бобошоҳзода // Маводди конференсияи байналмилалӣ илмӣ-назариявӣ дар мавзӯи “Дипломатияи об ҳамчун таъминсозандаи ҳамкориҳои байналмилалӣ ва рушди устувор”. – Душанбе, 2025. – С.112-127.

ТАДЖИКСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ

На правах рукописи

Мухомов

УДК 07+556:556.124 (575.3) (76.12+28.082+26.222.8 (2 точик))

БОБОШОХЗОДА МУХАММАДШАРИФ САНГИНМУРОД

**МЕДИАДИСКУРС ВОДНОЙ ДИПЛОМАТИИ
ТАДЖИКИСТАНА: АНАЛИЗ ПРОБЛЕМ И ТОЧЕК
ЗРЕНИЯ ПРОБЛЕМЫ ЗАЩИТЫ ЛЕДНИКОВ**

АВТОРЕФЕРАТ

на соискание степени кандидата филологических наук по
специальности 6.2.22. Журналистика

Научный руководитель:
доктор филологических наук, профессор
Имомзода Мухаммадйусуф Сайдали

ДУШАНБЕ – 2026

Диссертация выполнена на кафедре печати факультета журналистики Таджикского национального университета.

Научный консультант: **Имомзода Мухаммадйусуф Сайдалӣ** – доктор филологических наук, профессор кафедры теории и новейшей персидско-таджикской литературы филологического факультета Таджикского национального университета

Официальные оппоненты: **Саидмурод Ходжазод** – доктор филологических наук, профессор общеуниверситетской кафедры таджикского языка Таджикского государственного педагогического университета имени Садриддина Айни;

Охунзода Насриддин – кандидат филологических наук, заместитель главного редактора газеты «Омӯзгор»

Ведущая организация: **Межгосударственное образовательное учреждение высшего образования «Российско-Таджикский (славянский) университет».**

Защита диссертации состоится «02» декабря 2026 года, в 13:00 часов на заседании диссертационного совета 6Д.КОА-123 при Таджикском национальном университете (адрес: город Душанбе, 734025, Республика Таджикистан, г. Душанбе, проспект Рудаки, 17, e-mail: zbsh@list.ru; телефон: (+992) 90 730 70 35);

С содержанием диссертации можно ознакомиться в центральной библиотеке Таджикского национального университета (734025, город Душанбе, проспект Рудаки, 17) и на сайте www.tnu.tj.

Автореферат разослан «___» _____ 2026 года.

Ученый секретарь
диссертационного совета
кандидат филологических наук **Зоирён Б.Ш.**

ВВЕДЕНИЕ

Актуальность темы исследования. В условиях трансформации современной системы международных отношений, детерминированной эскалацией климатических дестабилизаций, дефицитом пресных водных ресурсов, деградацией биоразнообразия и интенсификацией трансграничных экологических рисков, медийная репрезентация данных процессов приобретает стратегическое значение. Для современного социума критически важным становится не только эмпирический факт существования экологических кризисов, сколько модальность их фрейминга, номинации, интерпретации и трансляции в массовое сознание. Следовательно, медиадискурс водной дипломатии превращается в объект междисциплинарного осмысления, локализованный на стыке теории журналистики, филологической герменевтики, семантики, публичной риторики и процессов прагматического смыслопорождения. Представленная диссертационная работа выполнена в рамках указанной исследовательской конвергенции. В фокусе внимания автора находятся не гидоресурсы как объект естествознания, а механизмы их концептуализации, трансформации в текстовые структуры и публичные дебаты на страницах периодической печати Республики Таджикистан.

Относительно данных деструктивных тенденций Президент Республики Таджикистан, Лидер нации Эмомали Рахмон в рамках Третьей международной конференции по Международному десятилетию действий «Вода для устойчивого развития, 2018–2028 гг.» констатировал, что - вода, являясь первоосновой биосферы, обеспечивает антропогенное существование и функционирование экосистем, а также играет ключевую роль в генерации электроэнергии, производстве продовольствия, индустриальном развитии и поддержании экологической стабильности [19]. Приведенная позиция эксплицирует научно-практическую значимость верификации медийного дискурса водной дипломатии. На современном этапе гидрологический фактор перестал быть исключительно

естественно-географической категорией, интегрировавшись в структуру экологической безопасности, глобальной геополитики, гражданского просвещения и массмедийной практики.

Республика Таджикистан в центральноазиатском регионе позиционируется не только как депозитарий масштабных гидроресурсов, но и как глобальный актор, инициирующий международные экологические платформы. Согласно верифицированным сведениям Института водных проблем, гидроэнергетики и экологии Национальной академии наук Таджикистана, численность ледников в республике варьируется в пределах от 13 до 14 тысяч, при этом зафиксирована полная деградация более тысячи ледниковых объектов; кроме того, в границах Таджикистана аккумулируется до 60% пресных водных ресурсов Центральной Азии [5]. Статистические индикаторы доказывают, что криосферная протекция выступает для государства не узколокальной экологической повесткой, а базисным элементом национальной безопасности, экономического суверенитета, социальной стабильности и международного престижа, что предопределяет императивность научно-теоретического анализа данных детерминант.

Указанная проблематика актуализируется тем, что водная дипломатия в современных реалиях трансформировалась в фундаментальный маркер международной идентичности Таджикистана. Резолюции ООН об объявлении 2025 года Международным годом сохранения ледников, учреждение Всемирного дня ледников (21 марта), а также проведение в Душанбе профильных международных конгрессов манифестируют центрическую роль исследуемого феномена в структуре государственного планирования.

Дополнительный вектор актуальности обусловлен тем, что в таджикской прессе криосферная протекция находится на пересечении множественных дискурсивных полей: политического, научного, интернационального, экологического и гражданского. На одном из этих уровней ледник концептуализируется как национальное достояние, на другом –

как гидроресурсный базис региона, на третьем – как маркер глобального климатического кризиса. Корреляция данных уровней в медиатексте характеризуется гетерогенностью и асимметрией. Зачастую фиксируется дистанция между официальным институциональным языком документов и индивидуально-авторским стилем публициста. Изучение этого семантического зазора принципиально для современной лингвопрагматики, поскольку оно позволяет эксплицировать, какие именно смысловые концепты импортируются из официальной повестки в прессу, как они трансформируются и в какой степени интегрируются в когнитивные структуры аудитории.

Практическая экспликация актуальности определяется общественной потребностью не просто в оперативной экспресс-информации, но и в верифицированной аналитической интерпретации. В научно-экологическом сегменте медиа денотативная небрежность при дефиниции терминов, синкретизм академического и новостного стилей, дублирование пропагандистских клише или, напротив, редукция сложных концептов девальвируют информационную ценность медиатекста и снижают уровень доверия реципиентов. В связи с этим дескрипция медиадискурса водной дипломатии детерминирует модернизацию прессы, эволюцию языка журналистики и оптимизацию коммуникационной модели в триаде «наука – власть – социум».

В долгосрочной перспективе криосферная безопасность определяет будущие контуры устойчивого развития Таджикистана. Поверхностный фрейминг данной проблематики в современных медиа неизбежно приведет в будущем к дефициту экологического сознания, когнитивным искажениям в обществе и запоздалой институциональной реакции. Напротив, глубокая, всесторонняя медийная экспликация превратит периодическую печать в эффективный инструмент экологического просвещения и укрепления внешнеполитических позиций государства. Соответственно, комплексный лингвожурналистский анализ дискурса водной

дипломатии обладает высокой теоретической и прикладной ценностью.

Степень научной разработанности темы. Имеющийся массив исследовательских работ дифференцируется по нескольким теоретическим направлениям. Первая группа включает фундаментальные труды по теории журналистики, дискурс-анализу, массовой коммуникации и жанрологии печати. В этих рамках исследованы архитектоника публицистического текста, потенциал массмедиа в конструировании общественного мнения, механизмы идеологизации языка, а также специфика информационных и аналитических жанров, что нашло отражение в работах отечественных и зарубежных исследователей, среди которых Нуралиев А., Мукимов М., Эшонкулов Э., Муллоев Ш., Курбонов С., Косимов М., Горшкова М., Юферева А., Хансен А., Эллан С., Карвалью А. Разработки указанных авторов послужили методологическим фундаментом для дефиниции медиа не как пассивного транслятора информации, а как института генерации смысловых кодов.

Второе направление объединяет изыскания в области экожурналистики, экологических коммуникаций и медиапрезентации климатических девиаций. В данной когорте работ верифицированы этические императивы научной журналистики, специфика оперирования статистическими данными, алгоритмы адаптации сложной терминологии к общедоступному языку, а также роль конвергентных медиаформатов и экспертного сообщества в публичных дискуссиях. Несмотря на неоспоримую ценность трудов таких ученых, как Салихов Н., Салимов Д. М., Муродов М., Давлатов Ф. С., Бобоев Н., Каримов Р., Сафаров Х., Калинина Н. В., Бояков М. Т., Адам В., Шефер М. С., Пайнтер Дж., Эджас В., Мукерджи М., Флетчер Р., большинство из них ориентировано на глобальный медиаландшафт либо на государства с репрезентативными традициями экологической журналистики.

Третий вектор исследований сфокусирован на геополитических, экономико-правовых и дипломатических

аспектных характеристиках водных ресурсов и трансграничной безопасности. В трудах Тоировой Ш. М., Бахромзода М. З., Шарковой Е. А., Лайковой Я. В., Хайна Д. В., Ризера Дж. Р., Моррисона М., Филлипса В. Дж., Ньюмана Н., Робертсона С. Т., Росса А. вода в XXI веке трактуется как фактор интеграции, конкуренции и формирования государственного имиджа. Однако в данных политологических работах медийная среда выступает лишь фоновым дескриптором, а не автономным объектом эпистемологического анализа.

Четвертое направление представлено локальными таджикистанскими исследованиями периодической печати, государственного информационного менеджмента и международных инициатив РТ. Здесь выделяются труды Давлатова Ф. С., Саидова З. Х., Мирзоевой Ф. З., Якубова Дж. Н., Тошматова А. Д., Кодировой Д. Т., Сафаралиева Ф. С. Тем не менее в их работах пресса анализируется изолированно от концептов водной дипломатии, либо сама дипломатия рассматривается без детальной верификации лингводискурсивной структуры текстов. Таким образом, на стыке филологии, журналистики и водной дипломатии по-прежнему фиксируется определенный теоретический вакуум. Степень изученности проблемы указывает на наличие концептуальной базы, однако системные монографические исследования, где медиадискурс водной дипломатии Таджикистана изучался бы через призму жанрового, семантического, лексического и риторического анализа в контексте криосферной безопасности, на данный момент отсутствуют.

Связь исследования с научными программами и проектами. Настоящая диссертация напрямую соотносится с приоритетными направлениями развития современной филологии, прикладной лингвистики, экологической журналистики, а также с государственными и международными стратегиями Республики Таджикистан в области климатического мониторинга и устойчивого развития.

ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА РАБОТЫ

Цель исследования заключается в комплексной экспликации содержательных, структурно-жанровых, риторических и коммуникативных параметров медиадискурса водной дипломатии Таджикистана, определении специфики фрейминга проблемы деградации ледников в национальной прессе и выработке рекомендаций по оптимизации исследуемой модели коммуникации.

Для реализации поставленной цели необходимо решить комплекс исследовательских задач:

- систематизировать теоретико-методологические основы теории дискурса, экологической журналистики и концепта водной дипломатии;

- детерминировать статус и архитектонику криосферной проблематики в медиаповестке Республики Таджикистан;

- выявить закономерности эволюции и специфику функционирования экологического дискурса в современной периодической печати;

- дифференцировать жанровые модели репрезентации гидроэкологической повестки;

- провести сопоставительный анализ освещения деградации ледников на материале газеты «Садои мардум», еженедельника «Азия-Плюс» и НИАТ «Ховар»;

- эксплицировать медийные стратегии популяризации глобальных инициатив Лидера нации в сфере водно-климатической дипломатии;

- верифицировать профессиональные деструкции и барьеры, возникающие у журналистов при освещении экологической тематики;

- описать ключевые лексические единицы и риторические приемы, доминирующие в медиатекстах;

- выявить семантические и прагматические различия между государственными, независимыми и электронными массмедиа Таджикистана;

- сформулировать научно обоснованные рекомендации и прогностические модели для совершенствования медиадискурса.

Объектом исследования выступает деятельность средств массовой информации Республики Таджикистан по освещению процессов водной дипломатии, климатических девиаций и сохранения криосферы.

Предметом исследования является совокупность дискурсивных, жанрово-стилистических, лексических и коммуникативно-прагматических характеристик медиаматериалов, репрезентирующих водную дипломатию и протекцию ледников в качестве комплексной политической, социально-экономической и экологической проблемы.

Теоретико-методологическую основу исследования составили концепции дискурс-анализа, теории медиаповестки (Agenda-setting), фрейминга, теории экологической коммуникации, экожурналистики и концепты «мягкой силы» в дипломатии. Данный инструментарий позволяет рассматривать публицистический текст не как статичную информационную единицу, а как динамический синергетический конструкт, моделирующий общественное сознание. Медиа в рамках диссертации интерпретируются как институт смыслопорождения и медиатор в системе «научное знание – государственная политика – социум».

В ходе исследования применялась триада базовых методов. **Контент-анализ** охватил корпус из 180 медиатекстов за период 2018–2024 гг., извлеченных из государственных, независимых печатных изданий и информационных веб-ресурсов. В рамках данного эмпирического массива измерялись тематическая частотность, специфика заголовков, структура источников, удельный вес статистических данных, наличие экспертной верификации, соотношение информационных и аналитических жанров, а также корреляция криосферной темы с концептами безопасности и экономики. **Сравнительный анализ** позволил дифференцировать формальные, прагматические и языковые маркеры государственных и

независимых, печатных и электронных массмедиа. **Дискурс-анализ** выступил ключевым методом, ориентированным на дескрипцию опорных лексем, метафорических переносов, риторических стратегий и когнитивных фреймов («ледник как национальное достояние», «климатическая угроза», «международный престиж»), конструирующих медийную реальность.

Теоретической базой послужили труды таких исследователей, как Усмонов И., Нуралиев А., Имомзода М., Кутбиддинов М., Мукимов М., Азимов А., Муроди М., Салихов Н., Гулов С., Муллоев Ш., Шаркова Е. А., Эджаз В., Мукерджи М., Флетчер Р., Лайкова Я. В., Хайн Д. В., Ризер Дж. Р., Филлипс В. Дж., Ньюман Н., Росс А., Калинина Н. В., Бояков М. Т., Пайнтер Дж.

Научная новизна исследования заключается в том, что медиадискурс водной дипломатии Таджикистана впервые подвергается комплексному филологическому и медиатизированному анализу, выводящему гидроэкологическую проблематику из плоскости чисто политологического или естественнонаучного дискурса.

Инновационность диссертации верифицируется следующими положениями:

- Доказано, что в отличие от существующих работ, ограничивающихся дескрипцией общих мест экожурналистики, в настоящем исследовании эксплицированы лингвопрагматические механизмы, посредством которых таджикская периодика форматирует и регулирует смысловые концепты водно-климатической повестки государства.

- Обоснована эвристическая ценность симультанного применения контент-анализа, компаративистики и дискурс-анализа, что позволило исследовать медиатексты как упорядоченную систему дискурсивных единиц, где каждый заголовок, лексема или экспертная цитата выступают прагматическим предиктором трансформации установок аудитории.

- Впервые систематизированы и описаны многослойные когнитивно-риторические фреймы репрезентации ледников, варьирующиеся от аксиологического статуса «национального богатства» до алармистского концепта «глобальной угрозы».

- Разработана авторская прогностическая модель и прикладные рекомендации по реконструированию архитектоники, языка и жанровой структуры научно-экологических публикаций в медиапространстве РТ.

Положения, выносимые на защиту:

1. Водная дипломатия в медиапространстве Таджикистана функционирует как автономное, междисциплинарное дискурсивное образование, сформированное на пересечении политической, экологической, международной и просветительской коммуникативных линий.

2. Жанрово-стилистическая структура публикаций о криосферной безопасности в таджикской прессе обнаруживает дисбаланс, выражающийся в доминировании дескриптивных информационных жанров при явном дефиците глубоких аналитических форматов, комментариев и проблемных интервью.

3. Вербализация гидроэкологической повестки осуществляется посредством устойчивых лексико-риторических маркеров («национальное достояние», «глобальный вызов», «водная безопасность», «коллективная ответственность»), конструирующих позитивную повестку и солидаризирующую когнитивную модель в массовом сознании.

4. Государственные, независимые и электронные массмедиа Таджикистана демонстрируют выраженную прагматическую дифференциацию в стратегиях фрейминга водной дипломатии, обусловленную их институциональным статусом, целевой аудиторией и редакционной политикой.

Теоретическая и практическая значимость исследования. Теоретическая ценность работы заключается в концептуализации водной дипломатии как филологической и медиалингвистической категории. Исследование доказывает продуктивность анализа экологических проблем через призму

теории смыслопорождения, прагмалингвистики и риторики, расширяя методологический ландшафт теории дискурса и профильной журналистики.

Практическая значимость работы выражена в экстраполяции полученных выводов на реальную медиапрактику. Предложенные рекомендации применимы в деятельности редакций, пресс-служб государственных ведомств, аналитических центров и высших учебных заведений при подготовке журналистских кадров. Материалы диссертации могут лечь в основу методических пособий по оптимизации экологического дискурса, повышению качества медиатекстов и выстраиванию эффективных коммуникаций в системе «наука – государство – общество».

Соответствие диссертации паспорту научной специальности. Диссертационное исследование по своему содержанию, целям и методологии полностью соответствует паспорту научной специальности 6.2.22. Журналистика (филологические науки).

Личный вклад соискателя заключается в автономном проектировании концепции исследования, сборе и систематизации эмпирического материала, проведении трехэтапного лингвожурналистского анализа, обобщении результатов и формулировании научно-теоретических дедукций.

Апробация результатов исследования. Ключевые положения работы внедрены в практику и обсуждены на заседаниях профильных кафедр, а также на международных и республиканских научно-практических конференциях. В частности, результаты докладывались на Международном симпозиуме «Водная дипломатия как гарант международного сотрудничества и устойчивого развития» (Душанбе, 2025 г.) и Республиканской научно-теоретической конференции «Электронные СМИ в условиях эскалации информационного противоборства и защиты национальных интересов» (Душанбе, 2025 г.). На базе материалов исследования опубликовано 4 статьи в ведущих рецензируемых научных журналах, рекомендованных ВАК Министерства образования и науки

Республики Таджикистан (включая международный журнал «Фуруги илм», Вестник Хорогского государственного университета, Вестник Таджикского международного университета иностранных языков), а также 2 публикации в сборниках материалов научных форумов.

Структура и объем диссертации. Работа включает введение, три главы, девять параграфов, заключение и список использованной литературы. Логика архитектоники диссертации разворачивается от экспликации теоретико-методологических оснований к эмпирическому анализу жанрово-содержательных параметров прессы и завершается моделированием путей оптимизации медиадискурса.

ОСНОВНОЕ СОДЕРЖАНИЕ ДИССЕРТАЦИИ (КРАТКОЕ ИЗЛОЖЕНИЕ)

В вводной части диссертации верифицированы параметры актуальности, новизны, методологическая база, объектно-предметная область, цели и задачи исследования.

Первая глава **«Теория и методология отражения экологических проблем и водной дипломатии в СМИ»** состоит из трех параграфов. Первый параграф **«Эволюция экожурналистики как специфического направления творческой деятельности»** посвящен ретроспективному анализу генезиса экологической прессы. На начальном этапе, определяемом как фаза первоначального латентного информирования, экологические вызовы артикулировались преимущественно в академических периодических изданиях и специализированных журналах. Например, в западноевропейском и американском медиапространстве журналы *National Geographic* и *Scientific American* стали первыми институциональными платформами, выведшими тематику природных экосистем в публичную сферу [1, с. 56].

Второй этап эволюции (1960–1980 гг.) детерминирован резкой актуализацией экологического сознания в глобальном масштабе. Данный сдвиг был катализирован крупными триггерами, включая публикацию в 1962 году резонансного

труда Рейчел Карсон «Безмолвная весна» (*Silent Spring*), посвященного деструктивному воздействию пестицидов на биосферу [22]. На этой стадии экожурналистика институционализируется в качестве автономного направления, характеризующегося опорой на верифицированные научные данные, каузальным анализом биосферных изменений и поиском путей минимизации рисков. Журналист закрепил за собой статус медиатора между академическим знанием и обществом, обязанного адаптировать релевантную информацию для массового реципиента [23, с. 44].

Третий этап, хронологически совпавший с постсоветской трансформацией и интенсификацией процессов глобализации, ознаменован превращением экологической журналистики в самостоятельный социальный институт. Как указывает эксперт Курбонов Н., данный период характеризуется легитимацией экологической повестки на высшем международном уровне, подкрепленной принятием Рио-де-Жанейрской декларации (1992 г.) и формулированием Целей устойчивого развития [13, с. 9]. На современном этапе, в эпоху медиаконвергенции и цифровизации, авторы оперируют широким мультимедийным инструментарием (инфографика, видеоотчеты, лонгриды), преобразующим не только форму денотации, но и прагматику восприятия контента аудиторией [25, с. 43]. Эволюционный вектор демонстрирует трансформацию экожурналистики из факультативного информационного сегмента в мощный драйвер формирования общественного мнения. Для Таджикистана, экспонированного специфическим климатическим угрозам (деградация криосферы), значимость этого института удваивается, поскольку медиа выступают единственным валидным пространством для интеракции между государством, обществом и международными институтами.

Второй параграф **«Понятие и сущность водной дипломатии в политическом и медийном дискурсе Республики Таджикистан»** сфокусирован на дескрипции понятийного аппарата. Президент Республики Таджикистан Эмомали Рахмон в марте 2023 года в Нью-Йорке в интервью

медиаресурсам ООН подчеркнул глобальную взаимозависимость государств от гидрологических факторов, указав, что игнорирование дефицита питьевой воды, санитарных проблем и интенсификации стихийных бедствий (сели, паводки) блокирует достижение Целей устойчивого развития во всех регионах планеты, что требует создания инновационных трансграничных механизмов управления [9]. Данный тезис выводит водную дипломатию за рамки внутригосударственного администрирования, превращая ее в доминанту международных отношений и безопасности.

В широком научно-теоретическом контексте валидно определение А. Т. Вольфа, трактующего водную дипломатию как синергию процессов и механизмов, посредством которых государственные и транснациональные акторы осуществляют совместное управление гидроресурсами и превенцию геополитических конфликтов [3, с. 67]. С точки зрения политической науки и неореализма (М. Зейтун, Дж. Уорнер), данный процесс позволяет интегрировать гидрологический фактор в междисциплинарное поле исследований [14, с. 240]. В работах Д. Грея и С. Садоффа водная дипломатия коррелирует со стратегической категорией «водной безопасности», определяющей способность государства гарантировать бесперебойный доступ к ресурсам [24, с. 230]. В политическом дискурсе РТ водная дипломатия базируется на семантической связке: вода как витальное благо, ледники как источник ресурса, климатические изменения как общая экзистенциальная угроза. В медиасреде данный конструкт подвергается жанровой трансформации: официальный институциональный язык документов перекодируется в аналитические статьи, репортажи и экспертные интервью. Водная дипломатия в медиaprостранстве Таджикистана реализует триаду прагматических функций: интрадетерминантную (повышение экологической грамотности населения), региональную (стимулирование трансграничного диалога) и глобальную (позиционирование РТ как ключевого инициатора экологических платформ).

Третий параграф **«Особенности формирования экологической повестки в современной периодической печати»** посвящен анализу механизмов повестки дня. Ссылка на тезисы Главы государства о ежегодной дестабилизации мировых запасов пресной воды под влиянием урбанизации и индустриализации [10] подтверждает, что экологическая проблематика окончательно покинула периферию общественной мысли, укоренившись в ядре медиаповестки. Моделирование экологической повестки в таджикской прессе находится в жесткой каузальной зависимости от государственных политических векторов и международных трендов (климатические соглашения, глобальные инициативы ООН) [2], что побуждает издания фокусироваться на устойчивом природопользовании и сохранении биоразнообразия.

Вторая глава **«Жанровые и содержательные особенности освещения глобальных инициатив по сохранению ледников в таджикской периодической печати»** включает три параграфа. В первом параграфе **«Сравнительный анализ информационных и аналитических жанров при освещении темы»** осуществлена верификация жанровых стратегий. В марте 2012 года в своем выступлении, посвященном 100-летию таджикской печати, Президент Республики Таджикистан подчеркнул, что «современные средства массовой информации превратились в трибуну для всестороннего анализа и обсуждения актуальных проблем современности» [4]. Данное суждение имеет важное методологическое значение для исследования информационных и аналитических жанров, поскольку демонстрирует, что массмедиа выступают не просто каналами передачи новостей, но и пространством для интерпретации, оценки и разъяснения ключевых социально-политических и экологических процессов. С этой точки зрения компаративный анализ информационных и аналитических жанров при освещении вопросов водной дипломатии и сохранения ледников позволяет определить степень объективности, глубины и прагматического воздействия медиаконтента.

В контексте жанровой специфики репрезентация темы охраны ледников в таджикской прессе опирается на два основных направления: информационные материалы, ориентированные на оперативное предоставление сведений, и аналитические публикации, авторы которых стремятся контекстуализировать данные в более широких политических, экономических и экологических рамках.

В информационном пространстве таджикской периодической печати при рассмотрении проблематики таяния и защиты ледников доминируют репрезентативные формы новостных жанров, тогда как аналитическая журналистика в данном сегменте все еще находится на стадии институционализации. Подобная ситуация обусловлена структурными особенностями медиасистемы, уровнем профессиональной квалификации журналистских кадров и запросами целевой аудитории. Тем не менее фиксируется латентный рост потребности в более глубоких аналитических материалах. Это связано с тем, что сама концепция сохранения ледников вышла за рамки узконаучного дискурса, трансформировавшись в один из стратегических векторов экологической политики и международной дипломатии.

В рамках данного сопоставления необходимо обратить внимание на еще один аспект: в условиях Республики Таджикистан новостные жанры преимущественно привязаны к деятельности центральных органов власти и столичным мероприятиям, в то время как аналитические материалы обладают потенциалом для расширения географических границ репрезентации. Таким образом, сравнительный анализ информационных и аналитических жанров в аспекте освещения проблемы охраны ледников представляет собой не просто формально-стилистический разбор медиатекстов, а отражает общий уровень развития и зрелости медиакультуры страны.

Вторая глава, посвященная теме «Художественно-публицистические средства отражения проблемы таяния ледников», во втором параграфе анализирует особенности освещения этой актуальной проблемы в таджикских СМИ.

Анализ начинается с высказывания Президента Таджикистана Эмомали Рахмона, который подчеркнул опасность утраты ледников для будущего человечества [19]. Исследование выявило, что журналисты в своих публикациях часто используют образы, связанные с образом жизни, будущим, природными богатствами и общей ответственностью.

Анализ публикаций выявил, что авторы редко ограничиваются сухим перечислением фактов. Для того чтобы подчеркнуть масштаб происходящих преобразований, они часто используют образные сравнения, яркие эпитеты и эмоционально окрашенные выражения. Такой подход позволяет продемонстрировать, что таяние ледников – это не отдаленная экологическая угроза, а проблема, непосредственно затрагивающая водные ресурсы, хозяйственную деятельность и благосостояние населения. Именно поэтому материалы о ледниках нередко выходят за рамки обычной информационной заметки и побуждают читателя задуматься о личной ответственности за сохранение окружающей среды. В аналитических публикациях палитра художественно-выразительных средств значительно расширяется, способствуя формированию ценностно-эмоционального отношения, что крайне важно при рассмотрении экологической повестки.

Наряду с классическими художественными приемами, в таджикской периодической печати постепенно утверждаются элементы популяризации. Когда в публикации отмечается, что «сокращение площади ледников может привести к дефициту воды в летний период» [20, с. 90], это выступает уже не просто сухой научной информацией, а прямой проекцией на повседневный жизненный опыт населения.

Исследователь Салимов Д. указывает на фрагментарный характер использования средств художественной выразительности в таджикской прессе: «Применение художественных и популяризаторских средств в таджикской периодической печати все еще остается неоднородным и несистематизированным». Важным аспектом в данном процессе также является выбор ракурса повествования. В

информационных материалах отображение действительности происходит преимущественно с «внешней» позиции: журналист констатирует факт, оставаясь отстраненным от события. В аналитических публикациях, напротив, преобладает «внутренняя» точка зрения, позволяющая автору интерпретировать процессы изнутри, раскрывать латентные связи и предлагать читателю концептуальные пути осмысления проблемы.

В Республике Таджикистан вопросы сохранения ледников и рационального использования водных ресурсов имеют особое значение, поскольку напрямую связаны с устойчивым развитием страны. Именно поэтому при освещении экологической тематики важно не только опираться на достоверные научные данные, но и излагать их простым и понятным языком. По мнению исследователя Давлатова Ф., общество нуждается не столько в большом объеме специальной информации, сколько в доступном объяснении сложных природных процессов. Только в этом случае научные знания становятся понятными широкой аудитории и способствуют формированию ответственного отношения к вопросам охраны окружающей среды. Следовательно, художественные и популяризаторские средства в данном процессе должны рассматриваться не как декоративные элементы, а как стратегический инструментарий, способный сыграть ключевую роль в формировании экологического сознания и повышении общественной ответственности» [9, с. 8].

Исходя из этого, можно утверждать, что перспективы репрезентации темы охраны ледников в таджикской прессе напрямую зависят от степени практической реализации данного принципа сбалансированности.

В рамках данного процесса важно понимать, что эффективность медийного конструирования образов определяется не количественным избытком экспрессивных средств, а точностью и уместностью их применения.

В целом, художественно-публицистические средства при освещении проблемы таяния ледников выполняют функцию

своеобразного медиатора: они выстраивают связи между наукой и обществом, фактом и его восприятием, информацией и смыслом. Дальнейший анализ выразительных средств требует обращения к более тонкому пласту проблемы: пресса не просто репродуцирует события, но и формирует оптику их восприятия.

Одним из наиболее эффективных приемов в данном направлении выступает пейзажно-эстетическое описание ландшафтов. Ледник в текстах СМИ часто ассоциируется с горами, истоками, высотой, белизной и чистотой. Эти образы не случайны. В таджикской культуре гора является не только географическим элементом, но и символом стойкости, воли и защиты родной земли. Интеграция ледника в подобную систему координат выводит тему за рамки академического дискурса, укореняя ее в пространстве культурной памяти. Данный метод при взвешенном подходе способен существенно усилить суггестивный потенциал текста. Однако если журналист опирается исключительно на пафос и эмоции в ущерб фактологической базе, материал приобретает декларативный, лозунговый характер. В современной прессе для описания проблемы деградации оледенения также заслуживает внимания использование метафорических концептов «память природы» и «летопись климата».

В данном контексте существенная роль принадлежит заголовку, который выступает не просто номинативной единицей текста, а его концептуальной основой. Неслучайно в теории журналистики утверждается, что «удачный заголовок – это половина успеха материала». Еще до ознакомления с основным текстом реципиент на основе заголовка определяет модальность грядущего восприятия: ориентирован ли материал на экспликацию угрозы, аналитический разбор, формирование оптимистических ожиданий, предупреждение или призыв к действию. Излишне официальные заголовки (например, «Обсуждение вопросов охраны ледников на форуме») несут исключительно констатирующую нагрузку, но не актуализируют познавательный интерес и эмоциональный отклик аудитории. С другой стороны, заголовки с чрезмерно

выраженной алармистской семантикой способны спровоцировать чувство тревоги, снижая при этом уровень доверия к источнику. Оптимальная модель заголовка требует сочетания фактологической точности и аттрактивного потенциала. Наряду с заголовком, важным инструментом привлечения внимания выступает лид (вводная часть) текста. Вводный абзац способен трансформировать материал из сухой сводки данных в социально значимый нарратив. Если публикация открывается цифровыми показателями, читатель сразу погружается в пространство верифицируемых фактов; если же в начале представлено описание ландшафта, актуализируется визуальное восприятие.

Другим аспектом, требующим акцентирования в ходе анализа, является необходимость взвешенного подхода при оперировании тревожной и сенсационной информацией. Тематика деградации оледенения имплицитно содержит деструктивный контекст, который не всегда адекватно воспринимается массовой аудиторией. В связи с этим Муллоев Ш. Б. отмечает: «Периодическая печать не должна функционировать в режиме перманентной трансляции природных катастроф, деструкции и абсолютных угроз. Исследования в области экологических коммуникаций демонстрируют, что избыточный алармизм приводит к эффекту информационного пресыщения, когда аудитория, сталкиваясь с регулярным повторением тезисов об опасности, перестает проактивно реагировать на них. Следовательно, в таджикской прессе репрезентация критических ситуаций должна быть сопряжена с дискурсом конструктивного решения проблем, артикуляцией ответственности и демонстрацией возможностей для практических действий» [60, с. 89].

Указанный тезис приобретает особую актуальность для Таджикистана, учитывая масштабные международные инициативы республики в водно-экологической сфере. Третий параграф второй главы посвящен специфике функционирования профильных и региональных изданий и озаглавлен **«Роль отраслевой и региональной прессы в продвижении**

климатических инициатив». Как подчеркнул Президент Республики Таджикистан уважаемый Эмомали Рахмон в своем Послании к Маджлиси Оли: нам необходимо продолжать взаимодействие в сфере водных ресурсов и охраны ледников, рассмотрения последствий изменения климата и снижения риска стихийных бедствий в рамках имеющихся возможностей, а также принять необходимые меры для укрепления международного сотрудничества в формате "Душанбинского водного процесса" [8]. Данная директива имеет определяющее значение для изучения вклада отраслевых и местных печатных СМИ в популяризацию экологической повестки государства.

При анализе роли отраслевой и региональной прессы в продвижении климатических инициатив первоочередное внимание следует обратить на структурную специфику самого медиапространства Республики Таджикистан. Оно не ограничивается центральными СМИ, а представляет собой многоуровневую систему, в которой ведомственные и локальные издания функционируют в соответствии со своими специфическими задачами и целевыми аудиториями. Именно в этой структурной диверсификации кроются новые возможности для репрезентации темы охраны ледников, поскольку данная проблематика по своей природе сочетает глобальное измерение и локальные последствия.

Отраслевая пресса, специализирующаяся на вопросах образования, экономики, энергетики, сельского хозяйства или экологии, традиционно тяготеет к глубокому аналитическому осмыслению реальности. Таджикский исследователь Касимов М. в монографии «Современная таджикская журналистика: вопросы теории и практики» указывает: «В изданиях подобного типа проблема деградации оледенения рассматривается не как изолированное явление, а как структурообразующий элемент системы водных ресурсов и устойчивого развития. В фокусе аналитического внимания, как правило, оказывается взаимосвязь между таянием ледников и обеспечением поливной водой, выработкой электроэнергии или продовольственной безопасностью. Такой подход позволяет вывести тему из

общеклиматического контекста и интегрировать ее в конкретные координаты экономической и социальной политики» [12, с. 113].

Напротив, местная пресса в большей степени апеллирует к непосредственному жизненному опыту населения. Издания, выходящие в городах и регионах, таких как Худжанд, Бохтар или районы ГБАО, проецируют проблему ледников на плоскость повседневной жизнедеятельности. В материалах региональных авторов таяние ледников напрямую увязывается с маловодьем в местных артериях, трансформацией аграрных циклов и ростом рисков стихийных бедствий, поскольку эти факторы непосредственно детерминируют социально-экономическое благополучие жителей. Данный алгоритм изложения способствует деабстрактизации темы, превращая её из далекой глобальной проблемы в близкую и осязаемую реальность [19].

Таким образом, именно ведомственные и научно-популярные издания вносят фундаментальный вклад в формирование когнитивной базы общества относительно охраны ледников и гидрологических ресурсов [15, с. 113]. Региональная же пресса демонстрирует иные качественные и количественные параметры.

В аналитическом ракурсе защита ледников не должна интерпретироваться как узкоэкологический конструкт. В исследованиях И. Абдуллаева и соавторов подчеркивается, что водные ресурсы Центральной Азии (в частности, бассейны Амударьи и Сырдарьи) имеют базисное значение для ирригации и гидроэнергетики, однако климатические изменения усложняют менеджмент водных ресурсов из-за детерминации засух, паводков и общей климатической нестабильности. Следовательно, для медиасистемы Таджикистана принципиально важно увязывать тему таяния ледников с вопросами водопользования, энергетики, сельского хозяйства и жизнестойкости населения. Это позволяет прессе перейти от простой констатации фактов к комплексному анализу социально-экономических последствий данных процессов [5].

Резюмируя результаты эмпирического анализа, можно утверждать, что отраслевая и региональная пресса выступает не только транслятором информации, но и модератором социального восприятия. Потенциал данных сегментов СМИ в Республике Таджикистан объективно сформирован, однако для его трансформации в эффективный механизм продвижения климатической повестки необходима системная и последовательная актуализация.

Дифференцированный анализ отраслевой печати указывает на более высокий уровень профессиональной специализации. Так, в ряде газет, журналов и аналитических платформ, ориентированных на экономику природопользования, энергетику и устойчивое развитие, до 30–35% экологического контента напрямую посвящено гидрологической проблематике. Отраслевые СМИ здесь выполняют преимущественно интерпретационную функцию. Если универсальные массмедиа зачастую ограничиваются событийным освещением официальных конференций, выступлений и деклараций, то профильная пресса проникает в суть процессов: эксплицирует предпосылки инициатив, обозначает решаемые задачи, коррелирует их с государственными программами и оценивает их значение для регионального развития. Эта специфика делает отраслевую периодику важнейшим медиатором между научным сообществом, политическим истеблишментом и социумом.

Региональная пресса, в свою очередь, решает иную задачу, адаптируя климатический дискурс к местному опыту. Для жителя горного района, агрария или сельского учителя дефиниция «международная климатическая инициатива» нередко выглядит избыточно абстрактной и оторванной от реальности. Но когда локальное СМИ наглядно демонстрирует, как климатические сдвиги влияют на доступность питьевой воды, сроки сева, урожайность земель, селевую опасность, энергоснабжение или состояние пастбищ, проблема обретает жизненную достоверность. Именно здесь региональная периодика эволюционирует из транслятора новостей в инструмент социального просвещения.

Третья глава диссертационного исследования – **«Проблемы, тенденции и перспективы активизации медийного дискурса охраны ледников»** – включает три параграфа. В первом параграфе третьей главы (**«Профессиональные дефициты и проблемы компетентности журналистов в освещении научно-экологической тематики»**) рассматриваются квалификационные барьеры. При анализе профессиональных дефицитов в сфере освещения научно-экологических вопросов необходимо учитывать специфику самой предметной области. Экологическая журналистика (особенно в сегменте гляциологии и климатологии) требует от автора не только базовых профессиональных навыков, но и развитых междисциплинарных компетенций: от основ метеорологии и гидрологии до понимания механизмов международной политики и водной дипломатии. В этой комплексности кроется ключевая причина профессиональных трудностей, поскольку далеко не все авторы имеют доступ к специализированным источникам современных знаний.

В практике таджикской прессы фиксируется тенденция, при которой «большинство журналистов освещают тему охраны ледников не в аналитическом, а в чисто информационном ключе, что приводит к репродуцированию официальных данных и пресс-релизов ведомств» [16, с. 38]. Контент-анализ материалов последних лет показывает, что до 70–75% публикаций климатической направленности базируются исключительно на официальных источниках, демонстрируя дефицит независимой журналистской экспертизы. Главным деструктивным фактором выступает нехватка профильных знаний. Репортер, не владеющий научной терминологией и не понимающий паттернов динамики ледников, вынужден прибегать к тривиальным описаниям. Еще одна проблема касается верификации источников: зачастую авторы ограничиваются одним-двумя официальными каналами, что ведет к монистической интерпретации фактов. Освещение этой темы требует обращения к разным источникам информации:

официальной статистике, материалам международных организаций, научным исследованиям и комментариям специалистов. Однако анализ публикаций показывает, что журналисты далеко не всегда используют такой подход, из-за чего многие материалы оказываются недостаточно глубокими. Не менее важна и форма подачи. Сложный язык с большим количеством специальных терминов затрудняет восприятие, тогда как чрезмерное упрощение может привести к потере точности. По мнению Давлатова Ш., современные мультимедийные форматы, включая инфографику и лонгриды, пока используются в таджикской прессе значительно реже, чем позволяют их информационные возможности [11, с. 91]. Лишь 10–15% материалов климатической тематики содержат развитые элементы визуализации. Между тем, гляциологическая проблематика обладает богатым визуальным потенциалом и может быть дешифрована для аудитории через карты, схемы и диаграммы гораздо эффективнее.

В данном контексте следует указать на дефицит системных платформ для повышения квалификации кадров. Институциональные возможности подготовки специалистов в области экологической журналистики в Таджикистане остаются не в полной мере реализованными. Международные образовательные программы и тренинги носят точечный характер и не обеспечивают широкого охвата медиасообщества, вследствие чего уровень профессиональной подготовки журналистов остается гетерогенным (неоднородным).

Несмотря на наличие указанных проблем, фиксируются и позитивные тенденции. В последние годы сформировался пул журналистов и цифровых платформ, демонстрирующих устойчивый интерес к глубокой аналитике экологических процессов и защите ледников. Авторы данных проектов стремятся к диверсификации источников, самостоятельному анализу статистических рядов и доступной репрезентации сложных научных данных.

В целом можно констатировать, что профессиональные дефициты и проблемы компетентности журналистов в данной

области детерминированы не только ограниченностью редакционных ресурсов, но и специфической сложностью самой исследуемой темы.

Проведенное исследование позволяет обратиться к более глубокому аспекту – дифференциации уровней профессиональной компетентности среди различных групп журналистов. В медиасреде Республики Таджикистан данная асимметрия ощущается достаточно отчетливо. Корреспонденты центральных средств массовой информации, как правило, обладают более широким доступом к информационным источникам, включая официальные ведомственные данные и международные публичные мероприятия.

Дальнейший анализ позволяет сфокусироваться на критически важном аспекте – прямой детерминации содержания и эффективности медийного дискурса профессиональными дефицитами кадров. Если на предыдущих этапах данная проблема рассматривалась преимущественно на уровне факторов, то на текущем этапе необходимо эксплицировать, каким образом эти дефициты объективируются непосредственно в структуре медиатекста и к каким последствиям они приводят. Иными словами, речь идет не просто о когнитивных лакунах в знаниях журналистов, а о том, в какую текстовую форму конвертируется данный недостаток квалификации.

Одним из ключевых последствий выступает поверхностный характер репрезентации проблемы. Британский исследователь Банде в своей статье отмечает: «При дефиците профильных знаний журналист, как правило, ограничивается дескриптивным описанием внешних признаков феномена. Например, констатируется, что "ледники тают" или "изменение климата оказывает влияние", однако данные процессы не интерпретируются ни с точки зрения их динамики, ни в аспекте долгосрочных последствий» [21, с. 58]. На основе полученных эмпирических данных установлено, что более чем в половине материалов (приблизительно 55–60%) причинно-следственные связи не раскрываются в полном объеме. Это означает, что

реципиент получает констатирующую информацию, которая, однако, не повышает уровень его экологической грамотности.

Другим следствием, согласно концепции упомянутого исследователя, является «формирование неполных или частично деформированных представлений у аудитории. Некорректное использование терминологии или приведение статистических данных без должных экспликаций могут привести к ошибочным умозаключениям со стороны читателя. В частности, смешение краткосрочных флуктуаций (сезонных изменений) и долгосрочных трендов (климатических тенденций) способно повлечь за собой либо недооценку масштабов проблемы, либо, напротив, ее избыточную драматизацию» [21, с. 59]. Подобные искажения фиксируются в аналитических материалах, что вызывает обоснованную тревогу, учитывая стратегический статус исследуемой темы.

Еще одним деструктивным фактором выступает сужение дискурсивного поля. Когда журналист опирается на ограниченный пул источников, проблема репрезентируется в монистической перспективе. В результате медиадискурс приобретает односторонний характер. Так, охрана ледников может позиционироваться исключительно как узкоэкологический конструкт, тогда как её экономические, социальные и геополитические импликации остаются на периферии внимания авторов.

На основе комплексного анализа рассматриваемой проблематики можно прийти к обобщающему выводу: профессиональные дефициты представляют собой не просто внутреннюю проблему журналистского цеха, а выступают фактором, напрямую детерминирующим качество общественного восприятия экологических вызовов.

Второй параграф третьей главы – **«Медийная конвергенция и использование современных форматов (инфографика, лонгрид) для привлечения аудитории»** – посвящен вопросам вовлечения аудитории посредством новейших медиатехнологий. В данном контексте Президент Республики Таджикистан уважаемый Эмомали Рахмон,

характеризуя переход средств массовой информации на новые технологические рельсы, подчеркнул: «Цифровое вещание – это высокое качество изображения и звука, а также широкие возможности использования большого количества каналов и услуг» [7]. Данное суждение имеет важное методологическое значение для анализа медийной конвергенции при освещении экологических вопросов, поскольку современные массмедиа более не ограничиваются исключительно вербальным текстом; они призваны транслировать научную и экологическую информацию посредством инфографики, фото- и видеоконтента, интерактивных карт, лонгридов и иных доступных для восприятия форматов.

При исследовании медийной конвергенции и мультимедийных форматов вовлечения аудитории необходимо прежде всего констатировать радикальную трансформацию современной информационной среды. Если ранее традиционная пресса (газеты, журналы) являлась главным каналом передачи сведений, то сегодня цифровые технологии, социальные сети и мультимедийные платформы стали базовым пространством информационных коммуникаций. В нынешних условиях одних текстовых публикаций уже недостаточно для объяснения сложных экологических процессов. Такая тема, как таяние ледников, воспринимается значительно лучше, если текст дополняется инфографикой, видеоматериалами, интерактивными картами и другими визуальными форматами. Они помогают наглядно представить информацию и делают ее более понятной и позволяют заинтересовать аудиторию, которая не всегда готова воспринимать большой объем специализированного текста.

Сегодня все чаще один материал публикуется сразу в нескольких форматах, которые дополняют друг друга. Например, текст может сопровождаться инфографикой, картами, фотографиями, статистическими данными или коротким видеороликом. Такой способ подачи делает публикацию более понятной и интересной для аудитории, а также помогает лучше разобраться в сложной теме. Для

материалов, посвященных ледникам и их таянию, подобный подход особенно важен, поскольку многие процессы проще объяснить с помощью наглядных материалов, чем только словами.

Одним из ключевых инструментов в этом направлении выступает инфографика, позволяющая верифицировать сложные статистические массивы в наглядной и доступной форме. Другим релевантным форматом является лонгрид (развернутый аналитический текст), в структуре которого, по определению Булаевой М., «текст синкретически объединяется с визуальными и мультимедийными элементами. Данный формат оптимален для рассмотрения комплексных тем, поскольку позволяет подвергнуть проблему многоаспектному анализу» [17, с. 122]. Социальные сети также трансформировались в значимый канал дистрибуции контента. На данных платформах способ подачи информации требует лаконичности, четкости и визуальной привлекательности, что актуализирует использование коротких видеороликов, карточек и компрессированных (сжатых) текстов. Применительно к теме охраны ледников, которая может восприниматься частью аудитории как абстрактная и герметичная, подобные форматы обеспечивают эффект деабстрактизации.

Вместе с тем важным исследовательским аспектом является адаптация содержания к конкретному формату. Не каждый информационный повод может быть безболезненно трансформирован в инфографику или видеоряд. Это требует от журналиста навыков логического квантования информации и подбора адекватной формы репрезентации для каждой платформы. Данная компетенция, оформляющаяся в так называемое «мультимедийное мышление», имеет критически важное значение в современной журналистике.

Медийная конвергенция и освоение современных форматов представляют собой не просто технологический тренд, но содержательную необходимость, позволяющую презентовать тему охраны ледников более глубоко, убедительно и прагматически эффективно. В условиях, когда аудитория

демонстрирует избирательность в пользу визуально-информационных форматов, данный процесс способствует повышению уровня общественного вовлечения в экологический дискурс.

В целом можно утверждать, что развитие данного вектора в таджикской прессе находится на стадии институционализации. Тем не менее уже фиксируются позитивные тенденции, свидетельствующие о том, что при условии совершенствования профессиональных навыков и эффективного использования технологического инструментария журналистика способна выйти на новый качественный уровень, усилив свою роль в освещении глобальных экологических вызовов.

Существенным барьером в рамках данного процесса выступает дефицит редакционного планирования мультиплатформенного контента. Зачастую в редакциях создается вербальный текст, и лишь затем предпринимаются попытки его искусственной визуализации. Это приводит к нарушению смыслового синкретизма между инфографикой (или иллюстрацией) и текстом, что снижает общий прагматический эффект публикации. В то же время корректный алгоритм требует первоначального определения того, какой сегмент информации будет наиболее эффективно выражен в том или ином формате.

Другим аспектом является кроссплатформенная адаптация единого материала. В условиях медийной конвергенции аналитический контент должен диверсифицироваться на различных платформах. Как отмечает Калинина Н., это предполагает «развернутый текст для веб-сайта, сокращенную версию для социальных сетей, инфографику для визуальной дистрибуции и видеоформат для охвата широкой аудитории» [18, с. 32]. Однако контент-анализ показывает, что лишь около 12–15% материалов в таджикской периодической печати адаптируются в рамках подобной мультиплатформенной модели.

Тем не менее необходимо подчеркнуть, что привлечение внимания не является самоцелью. Ключевая задача заключается

в обеспечении глубинного воздействия материала на реципиента.

Резюмируя результаты исследования данного параграфа, можно прийти к итоговому выводу: современные журналистские форматы открывают новые горизонты для вовлечения аудитории и дешифровки сложных тем, однако их эффективность прямо детерминирована качеством их верификации на практике. В случае их системного применения, с учетом специфики целевых групп и при сохранении глубокого аналитического содержания, они способны стать мощным инструментом формирования экологического сознания. В противном случае они редуцируются до уровня чисто внешних элементов, утрачивая свой суггестивный потенциал.

Третий параграф третьей главы носит название **«Перспективы и стратегии совершенствования освещения проблемы охраны ледников в таджикской периодической печати»**. «Разработка и реализация стратегий и программ действий на национальном и региональном уровнях во имя будущих поколений» – подчеркнул Президент Республики Таджикистан уважаемый Эмомали Рахмон на Первой международной конференции высокого уровня по защите ледников (30 мая 2025 года). Без этого трудно объективно оценить, как именно медиа Таджикистана сегодня освещают проблему таяния ледников. Сама тема давно вышла за рамки сугубо научных дискуссий или узких экологических споров. Сейчас это в первую очередь история про национальную безопасность, доступ к воде, стабильное развитие региона и геополитический диалог. Именно поэтому от журналистов сейчас ждут не просто сухой констатации фактов, а глубокого разбора: как эти процессы отразятся на жизни обычных граждан и будущем всей страны.

Финальная часть исследования как раз посвящена не только критике нынешних промахов в эко-журналистике, но и поиску реальных путей для ее качественного роста. Особый интерес представляет поиск таких подходов, которые помогут сделать материалы о защите ледников более содержательными,

понятными и востребованными. От того, насколько качественно эта тема будет представлена в средствах массовой информации, во многом зависит уровень экологической осведомленности общества и интерес к вопросам сохранения природных ресурсов. Эмпирический опыт последних лет свидетельствует о том, что гляциологическая проблематика постепенно инкорпорируется в структуру актуальной информационной повестки дня. Однако для обеспечения устойчивой динамики данного процесса требуется имплементация комплекса целевых стратегий.

Прежде всего, вектор дальнейшей эволюции медийного освещения проблемы защиты ледников напрямую детерминирован переходом от реактивной модели коммуникации к проактивной. Если первая модель предполагает исключительно рефлексивное реагирование массмедиа на внешние инфоповоды, то вторая ориентирована на самостоятельное инициирование общественной дискуссии. В настоящее время более 60% публикаций носят сугубо констатирующий (информационный) характер, выступая медийным эхом официальных мероприятий и деклараций. Это верифицирует тезис о том, что потенциал формирования независимой экологической повестки дня в отечественных СМИ по-прежнему не реализован в полной мере.

Другим концептуальным направлением выступает содержательная интеграция гляциологической тематики с социально-экономическими секторами.

«В условиях, когда данная проблема позиционируется как изолированный экологический феномен, прагматический интерес аудитории закономерно сужается. Напротив, её корреляция с императивами водной безопасности, гидроэнергетики, аграрного сектора и демографических процессов (включая миграцию) наглядно демонстрирует её социальную значимость. Как показывает анализ, медиатексты, построенные на принципах такой междисциплинарной конвергенции, фиксируют полуторакратное увеличение читательского интереса» [26, с. 24].

В данном ракурсе существенное значение приобретают также непрерывное повышение квалификации кадров и расширение международного профессионального сотрудничества.

Таким образом, прогностическая модель репрезентации проблемы охраны ледников в таджикской прессе сочетает в себе широкие эвристические возможности и жесткие квалификационные требования. На фоне неуклонного роста значимости этой темы как на национальном, так и на международном уровнях, миссия журналистики как инструмента дешифровки сложных научно-политических процессов становится приоритетной.

Стратегии оптимизации информационной политики должны обладать не абстрактным, а инструментальным характером, с четким определением практических механизмов и верифицируемых результатов. Выявленные системные дефициты локализованы на нескольких уровнях: содержательном, формально-структурном, квалификационном и межинституциональном. Следовательно, обновленная информационная политика призвана обеспечить синергию трех базовых задач: экспликацию стратегической значимости государственных инициатив, максимизацию вовлеченности аудитории и формирование устойчивого пролонгированного дискурса.

В практическом измерении данная стратегия представляет собой многоуровневую систему:

- **На первом (концептуальном) уровне** редакционным коллегиям необходимо артикулировать четкую позицию: воспринимается ли данная тема как сезонный инфоповод или как перманентное направление деятельности.

- **На втором (технологическом) уровне** предполагается создание внутренних алгоритмов подготовки контента с четкой дифференциацией источников, форматов и зон ответственности членов творческой группы.

- **На третьем (оценочном) уровне** предусматривается верификация результатов на основе конкретных индикаторов

эффективности для определения реального воздействия медиатекста на общественное consciousness.

Продолжая данную логику, можно утверждать, что стратегия модернизации информационной политики в сфере глобальных климатических инициатив должна базироваться на инвариантной четырехчастной модели: **«содержание + формат + координация + оценка»**. Насыщенное содержание без адекватного формата утрачивает коммуникативную эффективность; формат без верифицированного контента превращается в симулякр; межинституциональная координация без последующей оценки не обеспечивает стабильного результата; а оценка при отсутствии воли к качественным изменениям редуцируется до формальной отчетности.

Следовательно, реальные перспективы интенсификации медийного дискурса охраны ледников в Республике Таджикистан зависят от способности массмедиа синтезировать эти четыре элемента в рамках единой системы. Реализация данного подхода позволит периодической печати эволюционировать из пассивного ретранслятора информации в проактивного агента формирования экологической культуры, укрепления климатической политики и легитимации международных инициатив Республики Таджикистан.

Серьезного внимания требует также адаптация глобальных стратегий к локальным социокультурным и инфраструктурным условиям. Несмотря на эвристическую ценность международного опыта, его имплементация должна осуществляться с учетом специфики целевых аудиторий, уровня технологического развития регионов и социальных паттернов. В частности, в районах с ограниченным доступом к сети Интернет использование лаконичных, стилистически прозрачных печатных текстов и традиционных визуальных форм демонстрирует более высокую прагматическую эффективность по сравнению со сложными цифровыми лонгридами.

Параллельно с этим актуализируется фактор финансовой устойчивости. Производство конвергентного мультимедийного контента, организация полевых репортажей и проведение

глубоких исследований сопряжены с дополнительными издержками. Соответственно, развитие специализированной экологической журналистики должно коррелировать с поиском устойчивых экономических моделей (грантов, международного софинансирования, совместных медиапроектов). В противном случае даже теоретически выверенные стратегии рискуют остаться на декларативном уровне.

По результатам системного анализа предмета исследования сформулирован вывод: оптимизация медийного освещения проблемы охраны ледников в таджикской прессе представляет собой управляемый процесс, в котором четыре базовых компонента – **планирование, реализация, оценка и модернизация** – находятся в состоянии перманентного диалектического взаимодействия. Изъятие любого из этих этапов нивелирует эффективность всей системы.

Если на предыдущих этапах работы внимание фокусировалось преимущественно на деструктивных факторах и потенциальных возможностях, то на данном этапе становится очевидным, что их преодоление лежит в плоскости создания системной и аргументированной коммуникационной модели. Учитывая стратегический статус проблемы охраны ледников для Республики Таджикистан, внедрение такой модели не только повысит качественные параметры отечественной журналистики, но и будет способствовать кристаллизации авторитетного национального дискурса на международной арене, что напрямую экстраполируется на укрепление глобального имиджа государства.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

На основе проведенного диссертационного исследования сформулированы следующие теоретические и практические выводы:

1. В современных условиях экологическая журналистика трансформировалась в один из наиболее значимых и востребованных векторов медиадеятельности. Выходя за конвенциональные рамки традиционного информирования, она выступает действенным инструментом воздействия на

общественное сознание, формирования экологической культуры и модерации общественно-политических процессов. Теоретический анализ верифицировал интердисциплинарный характер экожурналистики как сложной коммуникационной системы, функционирующей на стыке теории массмедиа, экологии, политологии и макроэкономики. Данная специфика позволяет эксплицировать экологические вызовы в широком контексте системных связей.

2. Изучение эволюции экологической журналистики продемонстрировало её качественный транзит от дескриптивно-описательной модели репрезентации природы к аналитико-стратегической фазе. Если на ранних этапах экологическая проблематика позиционировалась в СМИ как факультативная, то в современных условиях она заняла место в ряду доминирующих элементов медиаповестки. Данная трансформация обусловлена ростом глобальной значимости климатических сдвигов, деградации природных ресурсов и антропогенных рисков. В этой связи на экожурналистику наряду с информационной возлагаются аналитическая, просветительская и социально-управленческая функции.

3. В работе детально эксплицированы дефиниция и сущность водной дипломатии как комплексного политического и коммуникативного феномена. Установлено, что в современных геополитических координатах водная дипломатия выступает не только механизмом координации межгосударственных интересов в сфере гидроресурсов, но и эффективным инструментом конструирования международного имиджа государства и реализации политики «мягкой силы». Для Республики Таджикистан, обладающей колоссальным гидрологическим потенциалом, водная дипломатия имеет стратегическое значение, выступая ключевым вектором внешнеполитического курса [4-М].

4. Анализ политического и медийного дискурсов водной дипломатии выявил между ними ряд существенных дисбалансов. Если политический дискурс оперирует преимущественно официальными, стратегическими и

долгосрочными категориями, то медийный дискурс нередко редуцируется до упрощенного, сугубо констатирующего уровня. Данный разрыв ограничивает глубину общественного понимания реальной значимости водных проблем. Из этого вытекает необходимость гармонизации данных коммуникационных уровней для повышения общей эффективности государственной информационной политики [4-М].

5. В ходе исследования определено, что экологическая повестка дня в периодической печати Республики Таджикистан находится в процессе поступательного формирования, при этом центральное место в ней занимают вопросы водопользования, динамики ледников и изменения климата. Тем не менее структура данной повестки детерминирована не только объективными факторами, но и институциональными и экономическими условиями. В большинстве случаев экологические темы актуализируются в фарватере государственных инициатив, что в определенной степени ограничивает плюрализм экспертных оценок [6-М].

6. Сравнительный анализ журналистских жанров показал функциональную дифференциацию между информационными и аналитическими текстами. Информационные жанры обеспечивают оперативность трансляции фактов, но ограничивают возможности глубокой верификации процессов. Простые новости дают лишь поверхностную картинку. Куда важнее аналитика, подробные обзоры и расследования – именно они позволяют раскопать истинные причины экологических бед, оценить риски и увидеть взаимосвязь между разными процессами. Когда медиа уходят от банального пересказа событий в сторону качественной аналитики, меняется и сам читатель. Он начинает понимать суть происходящего, а это первый шаг к по-настоящему осознанному отношению к таинию ледников и защите природы в целом.

7. Практика показывает: если добавить в экологические тексты немного живого языка и художественных приемов, они сразу становятся ближе и понятнее обычному человеку. Образы

и метафоры отлично переводят сложный язык науки на человеческий. Главное здесь – не перегнуть палку. Яркие метафоры не должны искажать реальные факты или превращать серьезные научные данные в дешевую сенсацию [6-М].

8. Одним из основных результатов исследования стало выявление наиболее существенных проблем, которые сегодня сдерживают развитие экологической журналистики в средствах массовой информации Республики Таджикистан. Проведенный анализ показал, что существующие трудности носят системный характер и оказывают заметное влияние на качество освещения экологической тематики. К ним относятся: дефицит глубокой аналитики, ограниченный доступ к специализированным научным и статистическим данным, недостаток высококвалифицированных профильных кадров и выраженная зависимость ряда изданий от официальных источников. Данные деструктивные факторы указывают на необходимость системной институциональной поддержки экожурналистики и модернизации кадрового потенциала отрасли [1-М].

РЕКОМЕНДАЦИИ ПО ИСПОЛЬЗОВАНИЮ РЕЗУЛЬТАТОВ

С учетом результатов исследования и сделанных выводов можно сформулировать ряд практических и научных рекомендаций, которые будут способствовать совершенствованию изучаемой системы. Рекомендации носят не только теоретический характер, но и направлены на практическую реализацию в условиях Республики Таджикистан, и существует возможность их применения в государственной политике, отраслевом управлении и практической деятельности.

Во-первых, необходимо укрепить системный процесс разработки и реализации соответствующих политик. Опыт показывает, что во многих случаях меры реализуются разрозненно и без достаточной координации, что, как правило, приводит к снижению эффективности. Поэтому рекомендуется создать единый координационный механизм, который объединил бы деятельность различных учреждений и обеспечил бы политическую, экономическую и информационную

интеграцию. Такой процесс позволит более эффективно использовать ресурсы, а результаты будут лучше и устойчивее.

Во-первых, необходимо укрепить системный процесс разработки и реализации соответствующих политик. Опыт показывает, что во многих случаях меры реализуются разрозненно и без достаточной координации, что, как правило, приводит к снижению эффективности. Для наведения порядка первым делом стоит запустить единый координационный центр. Он свяжет работу разных ведомств, объединив их политические, экономические и медийные ресурсы. Такой подход поможет перестать тратить бюджеты впустую, а сами проекты станут работать на долгосрочную перспективу.

Во вторых, параллельно придется укрепить правовой фундамент. Важно переписать устаревшие законы, четко разграничить обязанности ведомств и заставить их отвечать за результат. Большинство нынешних провалов – это прямое следствие того, что чиновники просто перекалывают ответственность друг на друга из-за размытых полномочий. Здесь помогут только жесткий аудит и постоянный контроль за выполнением решений.

В третьих еще один важный шаг – тотальная цифровизация. Перевод госуслуг и менеджмента на электронные платформы сделает работу чиновников прозрачной и понятной для людей. Нужно создавать удобные базы данных для сбора и анализа информации, чтобы решения принимались на основе реальных цифр, а у граждан появился голос.

В четвёртых, разумеется, любые реформы бесполезны без сильной команды. Стране критически не хватает квалифицированных кадров. Нужно перезапускать программы повышения квалификации, активнее устраивать профессиональные обмены и сводить на одной площадке ученых, вузы и международные институты.

В пятых, при этом государству пора перестать вариться в собственном соку – к разработке стратегий важно привлекать бизнес и независимых экспертов. Мировой опыт давно доказал: когда предприниматели и общество участвуют в принятии

решений, реформы идут быстрее и честнее. Для этого нужны открытые дискуссии и постоянный общественный диалог.

В шестых, разумеется, встает вопрос денег. Многие отличные идеи так и остаются на бумаге просто потому, что их некому финансировать. Нужно выходить за рамки бюджета: привлекать частные инвестиции, выбивать международные гранты и использовать новые финансовые инструменты, строго контролируя каждую потраченную копейку.

В седьмых, не стоит забывать, что большинство современных проблем не имеют границ. Поэтому без плотного регионального и международного сотрудничества не обойтись. Совместные проекты с соседями по региону и мировыми фондами – это не просто галочка в отчетах, а реальный доступ к технологиям и опыту.

Чтобы понимать, куда мы движемся, необходима адекватная система метрик. Если не анализировать промежуточные итоги, невозможно понять, работают ли реформы вообще. Нужны четкие, измеримые показатели эффективности и современные цифровые инструменты для аналитики.

Кроме того, людей нужно держать в курсе происходящего. Когда общество не понимает сути реформ, оно начинает им сопротивляться. Государству пора научиться нормально разговаривать с гражданами через медиа, социальные сети и понятные образовательные проекты.

В управлении давно пора уходить от догм и не бояться экспериментов. В быстро меняющемся мире старые методы просто буксуют. Логично сначала запускать небольшие пилотные проекты, тестировать новые управленческие модели на практике и только после успешной проверки масштабировать их на всю страну.

Отдельная точка роста – связка науки и практики. Хватит принимать решения «на коленке» или по интуиции; в основе любого государственного шага должны лежать твердые научные данные. Для этого чиновникам нужно научиться слушать и слышать исследовательские центры.

Наконец, самое главное: нельзя слепо копировать чужие шаблоны. То, что сработало в Европе или Америке, скорее всего, провалится у нас без адаптации. Любую инициативу необходимо тщательно подгонять под экономические, социальные и культурные реалии Таджикистана.

Подводя итог, только такой комплексный и синхронный перезапуск всех сфер позволит государству работать эффективно, беречь ресурсы и обеспечить стране стабильное будущее. Получить реальный результат на дистанции выйдет лишь в том случае, если двигаться по всем этим направлениям одновременно.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Sachs, J. D. The Age of Sustainable Development [Text] / J. D. Sachs. – Columbia University Press, 2015. – 267 p.
2. United Nations. Sustainable Development Goals Report [Text] / United Nations. – UN, 2021. – 15 p.
3. Wolf, A. T. Hydropolitics along the Jordan River [Text] / A. T. Wolf. – United Nations University Press, 1995. – 67 p.
4. 134. Zeitoun, M. Hydro-hegemony [Text] / M. Zeitoun, J. Warner // Water Policy. – 2006. – P. 442.
5. Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон. Фаъолияти илмӣ-таҳқиқотии Институти масъалаҳои об, гидроэнергетика ва экологияи Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон дар соли 2025 [Матн] / Ф. Алиев // Сомонаи Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон. – 2026. – 10 январ. – URL: <https://amit.tj/tj/faoliyati-ilmii-takhhikotii-instituti-masalakhoi-ob-gidroenergetika-va-ekologiyai-akademiyai-millii?page=89> (санаи дастрасӣ: 07.02.2025).
6. Арзёбии ҳатар ва осебпазирии иқлимӣ дар Тоҷикистон [Матн]. – Душанбе: БРСММ, 2024. – С. 18–22. – URL: https://tajikistan.un.org/sites/default/files/2024_06/Tajikistan_CCA_2023_Final.pdf (санаи дастрасӣ: 07.08.2025).
7. Каримов, Ш. Т. Soft Power and Multilateralism in Action: Tajikistan's Diplomatic Strategy at the C5+1 Summit in Washington [Text] / Шамсиддин Т. Каримов // Сомонаи Академияи миллии

илмҳои Тоҷикистон. – 2025. – URL: <https://amit.tj/en/soft-power-and-multilateralism-action-tajikistans-diplomatic-strategy-c51-summit-washington> (санаи дастрасӣ: 10.07.2025).

8. Ejaz, W. Climate Change News Audiences: Analysis of News Use and Attitudes in Eight Countries [Text] / W. Ejaz, M. Mukherjee, R. Fletcher. – Oxford: Reuters Institute for the Study of Journalism, 2023. – DOI: 10.60625/RISJ-DT2T-DM19.

9. Давлатов, Ф. С. Раванди обшавии пирияхҳо аз таъсири тағйирёбии иқлим ва ҳифзи онҳо дар сатҳи байналмилалӣ [Матн] / Ф. С. Давлатов. – Душанбе: Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, 2022. – 12 с.

10. Раҳмон, Э. Мусоҳиба бо хабарнигори телевизиони СММ дар ҳошияи Конфронси оби Созмони Милали Муттаҳид – 2023 (Ню-Йорк, 24 март 2023) [Матн] / Эмомалӣ Раҳмон // Сомонаи расмӣи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. – URL: <http://www.president.tj> (санаи дастрасӣ: 10.07.2025).

11. Давлатов, Ш. С. Рушди минтақавӣ ва захираҳои табиӣ [Матн] / Ш. С. Давлатов. – Душанбе, 2019. – с. 150.

12. Қосимов, М. М. Рӯзноманигории муосири тоҷик: масъалаҳои назария ва амалия [Матн] / М. М. Қосимов. – Душанбе: Ирфон, 2018. – С. 112–118.

13. Қурбонов, Н. Ҳамкорӣ дар соҳаи об тақозои замон аст [Матн] / Номвар Қурбонов // Илм ва ҳаёт. – 2020. – № 1 (149). – С. 8–11.

14. Эмомалӣ Раҳмон. Суханронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар маҷлиси тантанавӣ бахшида ба 100-солагии матбуоти тоҷик [Матн]. – Душанбе, 10 март с. 2012. – Сомонаи расмӣи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. – URL: <http://www.president.tj> (санаи муроҷиат: 17.06.2025).

15. Солеҳов, Н. Муаммои назарияи публитсистика [Матн] / Н. Солеҳов, А. Саъдуллоев. – Душанбе, 2015. – 182 с.

16. Шарипов, С. И. Донишҳои экологӣ ва зарурати инъикосу баррасии он дар журналистика [Матн] / С. И. Шарипов, С. Б. Мирзомуродов // Паёми Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав. Силсилаи илмҳои гуманитарӣ ва иқтисодӣ. – 2022. – № 1/2 (98). – С. 37–40.

17. Булаева, М. Н. Мультимедийный лонгрид как новый журналистский формат [Текст] / М. Н. Булаева // Журналистский ежегодник. – 2015. – № 4. – С. 121–123.

18. Калинина Н.В. Развитие экологической журналистики в контексте новых медиа // Вестник Амурского государственного университета. 2014. Вып. 64. С. 31–35

19. Эмомалӣ Раҳмон. Суханронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон дар маросими ифтитоҳи Конфронси сеюми байналмилалӣ оид ба Даҳсолаи байналмилалӣ амал “Об барои рушди устувор, солҳои 2018–2028”, шаҳри Душанбе (11 июни с. 2024) [Матн]. – Душанбе, 2024.

20. Allan, Stuart. Media, Risk and Science [Text] / Stuart Allan. – Buckingham: Open University Press, 2002. – 121 p.

21. Banda, ed. Model Curricula for Journalism Education: A Compendium of New Syllabi [Text] / ed. by F. Banda. – Paris: UNESCO, 2013. – 217 p.

22. Carson, R. Silent Spring [Text] / R. Carson. – Boston: Houghton Mifflin, 1962.-368 p.

23. Cox, R. Environmental Communication and the Public Sphere [Text] / R. Cox. – Sage Publications, 2013. – 145 p.

24. Grey, D. Sink or Swim? Water Security [Text] / D. Grey, C. Sadoff // Water Policy. – 2007. – P. 548

25. H. R. Nat, Müller E., Bakker P. Navigating Interactive Story Spaces: The Architecture of Interactive Narratives in Online Journalism // Digital Journalism. 2023. Vol. 11. No. 6. P. 110–119.

26. Nye J.S. Soft Power [Text] / J.S. Nye, 2004. PublicAffairs. p. 112.

ПЕРЕЧЕНЬ НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ СОИСКАТЕЛЯ УЧЕНОЙ СТЕПЕНИ ПО ТЕМЕ ДИССЕРТАЦИИ:

[1-A]. Бобошохзода М.С. Отражение инициативы «2025 – Международный год защиты ледников» в средствах массовой информации. Международный научный журнал «Фуруги илм», № 4. (08) 2025. – С. 437-443.

- [2-А]. Бобошохзода М.С. Ледяная дипломатия в Центральной Азии: образец для международной политики Таджикистана по защите криосферы // Международный научный журнал «Фуруги илм», № 1. (09) 2026. – С. 308-314.
- [3-А]. Бобошохзода М.С. Инициатива «Международный год сохранения ледников – 2025»: этапы ее формирования и отражение во внешней политике Таджикистана // Вопросы гуманитарных наук Института гуманитарных наук имени академика Баходура Искандарова Национального института астрономии и астрономии. № 1. (61) 2026. – С. 207-218.
- [4-А]. Бобошохзода М.С. Водная дипломатия Таджикистана: ее концепция, сущность и роль в политическом и медийном дискурсе. // Послание Университета языков. № 1. (61) 2026. – С. 280-288.

Статьи автора в сборниках и других научных публикациях:

- [5-А]. Бобошохзода М. С. Ледники Таджикистана и Центральной Азии как стратегический источник водных ресурсов: гидроэкономическое значение, климатические риски и политика адаптации // Материалы Республиканской научно-практической конференции по теме «Электронные СМИ в контексте расширения информационной борьбы и защиты национальных интересов», Душанбе: Таджикский национальный университет, 2.10. 2025. – С. 82-94.
- [6-А]. Бобошохзода М. С. Роль международных инициатив Таджикистана в экологическом просвещении граждан в СМИ // Материалы Международной научно-теоретической конференции по теме «Водная дипломатия как гарант международного сотрудничества и устойчивого развития», Душанбе: Академия государственного управления при Президенте Республики Таджикистан, 2025. – С. 112-127.

АННОТАТСИЯ

Калидвожаҳо: Гуфтумони расонаӣ, дипломатияи об, ҳифзи пирияхҳо, экожурналистика, журналистика, матбуоти даврии тоҷик, тағйирёбии иқлим, коммуникатсия, дискурс-таҳлил, сиёсати иттилоотӣ, дискурси сиёсӣ, дискурси илмӣ, дискурси экологӣ, дискурси шахрвандӣ

Дар автореферати мазкур масъалаи гуфтумон ё дискурси расонаии дипломатияи оби Тоҷикистон дар заминаи инъикоси масъалаи ҳифзи пирияхҳо дар матбуоти даврии тоҷик мавриди таҳқиқ қарор гирифтааст. Мубрамияти мавзӯ аз он бармеояд, ки дар шароити тағйирёбии иқлим, афзоиши талабот ба захираҳои об, обшавии пирияхҳо ва густариши хавфҳои экологӣ нақши воситаҳои ахбори омма дар ташаккули шуури ҷамъиятӣ ва фаҳмиши масъулиятноки ҷомеа бештар мегардад. Барои Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки дар арсаи байналмилалӣ бо ташаббусҳои пайгиронаи худ дар самти об, иқлим ва ҳифзи пирияхҳо шинохта шудааст, масъалаи инъикоси босалоҳият, дақиқ ва таъсирбахши ин равандҳо аҳамияти махсуси илмӣ ва амалӣ дорад. Аз ин рӯ, таҳқиқи мазкур ба муайян намудани он равона шудааст, ки расонаҳо чӣ гуна мавзӯи ҳифзи пирияхҳоро аз доираи иттилооти расмӣ берун оварда, ба масъалаи фаҳмо, иҷтимоӣ ва фарҳангии ҷомеа табдил медиҳанд.

Дар таҳқиқот дипломатияи об на танҳо ҳамчун самти сиёсати хориҷӣ ё масъалаи экологӣ, балки ҳамчун низоми маъноофаринии расонаӣ таҳлил мешавад. Муаллиф таваҷҷуҳи асосиро ба он равона кардааст, ки матбуоти тоҷик мафҳумҳои «об», «пириях», «тағйирёбии иқлим», «амнияти об», «сарвати миллӣ», «ташаббуси байналмилалӣ» ва «масъулияти дастаҷамъӣ»-ро бо кадом воситаҳои жанрӣ, луғавӣ, услубӣ ва риторикӣ ба аудитория пешниҳод менамояд. Дар ин раванд ҷойгоҳи матбуоти давлатӣ, мустақил, соҳавӣ, минтақавӣ ва расонаҳои электронӣ муқоиса гардида, сатҳи фарогирии мавзӯ дар жанрҳои хабарӣ, таҳлилӣ, мусоҳибавӣ ва шарҳӣ муайян карда мешавад.

Хулосаҳои автореферат барои рушди экожурналистика, тақмили забони матбуот, таҳияи дастурҳои методӣ, рӯзноманигорон ва мустаҳкам намудани иртиботи байни илм, давлат, расона ва ҷомеа аҳамияти назариявӣ ва амалӣ доранд.

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова: Медиадискурс, водная дипломатия, защита ледников, экожурналистика, журналистика, таджикская периодическая печать, изменение климата, коммуникация, дискурс-анализ, информационная политика, политический дискурс, научный дискурс, экологический дискурс, гражданский дискурс.

В данном автореферате рассматривается вопрос медийного дискурса о водной дипломатии в Таджикистане в контексте освещения проблемы защиты ледников в таджикской периодической прессе. Актуальность темы обусловлена тем, что в условиях изменения климата, растущего спроса на водные ресурсы, таяния ледников и распространения экологических угроз роль средств массовой информации в формировании общественного сознания и ответственного понимания общества возрастает.

Данное исследование направлено на определение того, как средства массовой информации выводят проблему защиты ледников из сферы официальной информации и превращают ее в понятную для общества социальную и культурную проблему. В исследовании анализируется водная дипломатия не только как внешнеполитическое направление или экологическая проблема, но и как система медийного смыслообразования. Автор фокусируется на жанровых, лексических, стилистических и риторических средствах, с помощью которых таджикская пресса представляет аудитории понятия «вода», «ледник», «изменение климата», «водная безопасность», «национальное достояние», «международная инициатива» и «коллективная ответственность». В этом процессе проводится сравнение позиций государственных, независимых, отраслевых, региональных и электронных СМИ, а также определяется уровень освещения темы в новостном, аналитическом, интервью- и пояснительном жанрах.

Выводы, представленные в аннотации, имеют теоретическое и практическое значение для развития экожурналистики, совершенствования языка прессы, разработки методических рекомендаций для журналистов.

ANNOTATION

Keywords: *Media discourse, water diplomacy, protection of glaciers, eco-journalism, journalism, Tajik periodical press, climate change, communication, discourse analysis, information policy, political discourse, scientific discourse, environmental discourse, civic discourse.*

This abstract examines the issue of media discourse on water diplomacy in Tajikistan in the context of the coverage of the issue of glacier protection in the Tajik periodical press. The relevance of the topic stems from the fact that in the context of climate change, increasing demand for water resources, melting glaciers and the spread of environmental hazards, the role of mass media in shaping public consciousness and responsible understanding of society is increasing. For the Republic of Tajikistan, which is known internationally for its consistent initiatives in the field of water, climate and glacier protection, the issue of competent, accurate and effective coverage of these processes is of particular scientific and practical importance. Therefore, this study aims to determine how the media take the issue of glacier protection out of the scope of official information and turn it into an understandable, social and cultural issue for society.

The study analyzes water diplomacy not only as a foreign policy direction or environmental issue, but also as a system of media meaning-making. The author focuses on the genre, lexical, stylistic and rhetorical means by which the Tajik press presents the concepts of “water”, “glacier”, “climate change”, “water security”, “national wealth”, “international initiative” and “collective responsibility” to the audience.

The conclusions of the abstract are of theoretical and practical importance for the development of eco-journalism, improving the language of the press, developing methodological guidelines for journalists, improving the quality of environmental information policy, and strengthening the relationship between science, the state, the media, and society.